

TULKATTAVAT KUULUSTELUT OSANA NYKYAIKAISTA POLIISITOIMINTAA

Janne Lepola
Moona Ratilainen

2/2019

Tiivistelmä

Tekijä		Tutkinto/kurssi ja opinnäytetyö/nimike
Janne Lepola Moona Ratilainen		Poliisi (AMK)
Julkaisun nimi		Julkisuusaste
Tulkattavat kuulustelut osana nykyaikaista poliisitoimintaa		Julkinen
Ohjaajat ja opintoaine/opetustiimi		Opinnäytetyön muoto
Jaakko Kauppila / Psykologia Jari Hyyti / Psykologia		Tutkimuksellinen opinnäytetyö
Tiivistelmä		
<p>Opinnäytteen tavoitteena on selvittää, miten poliisit ja tulkit kokevat tulkattavat kuulustelut, millaisia erityispiirteitä tulkattaviin kuulusteluihin liittyy ja mitä haasteita niissä esiintyy. Pyrimme myös saamaan selville, mitä kehitettävää tulkattavissa kuulusteluissa on, jotta poliisien ja tulkkien yhteistyö toimisi mahdollisimman hyvin.</p> <p>Opinnäytteessä on käytetty kvalitatiivista tutkimusmenetelmää ja aineistoa on kerätty tutkimusta varten puolistrukturoitujen teemahaastatteluiden avulla. Haastattelimme kolmea poliisia ja kolmea tulkkia, jotka olemme valinneet tutkimukseemme harkinnanvaraisella otannalla. Haastattelemlamme henkilöillä on kokemusta tulkattavista kuulusteluista kolmesta kymmeneen vuotta. Haastatteluissa on mukailtu kummankin ammattikunnan omaa näkökulmaa.</p> <p>Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä tarkastellaan kuulusteluita, kielellisiä oikeuksia ja tulkkausta.</p> <p>Tutkimus vahvisti käsitystä siitä, että tulkattaviin kuulusteluihin liittyy erityispiirteitä ja haasteita. Tutkimuksessa tuli esille, että kuulusteluiden luonne ja vuorovaikutustilanne muuttuvat, kun tulkki on kuulustelussa läsnä. Poliisit kokevat haasteeksi muun muassa tulkkien pätevyyden ja kielitaidon sekä tulkin hankkimisen. Tulkeille on annettava aikaa tulkkaamiseen, jota tulkit painottivat haastatteluissaan. Tulkkien haastatteluista tuli ilmi muun muassa se, että kuulusteluihin valmistautuminen koetaan haasteelliseksi. Sekä tulkit, että poliisit suosivat läsnäolotulkkausta etätulkkauksen sijaan muun muassa tekniikan heikon tason vuoksi. Kehittämiskohteina esille nousi poliisin puolelta palautteen antaminen tulkeille, kun vastaavasti tulkit halusivat poliisilta lisää informaatiota tulevasta kuulustelusta ennen kuulustelua.</p>		
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja vuosi	Opinnäytetyökoodi (OPS)
46 + 4 liitesivua	2/2019	Amk2016ONT
Avainsanat		
Kuulustelu, tulkkaus, tulkattava kuulustelu, poliisi, esitutkinta		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
1.1 Tutkimuksen tavoitteet ja rajaus.....	3
2 KUULUSTELU JA KIELELLISET OIKEUDET ESITUTKINNASSA	5
2.1 Tietoperustan esittely	5
2.2 Kuulustelun tarkoitus	6
2.3 Miksi tulkkia käytetään?	6
2.3.1 Vantaan yleisimmät kielet	8
3 TULKKAUS	10
3.1 Tietoperustan esittely	11
3.2 Asioimistulkkaus	12
3.3 Oikeustulkkaus	13
3.4 Etätulkkaus	13
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	15
4.1 Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä.....	15
4.2 Teemahaastattelu	15
4.3 Tutkimusaineiston analysoiminen	17
5 TUTKIMUSTULOKSET	20
5.1 Haastateltavat	20
5.2 Haastattelun teemat	22
5.2.1 Tulkattavien kuulusteluiden erityispiirteet	22
5.2.2 Tulkattavien kuulusteluiden haasteet.....	25
5.2.3 Etätulkkaus.....	31
5.2.4 Kehitettävää	33
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	36
7 POHDINTA	40
7.1 Laatu ja luotettavuus	40
7.2 Tutkimuksen onnistuminen	41
7.3 Lisätutkintamahdollisuudet	43
LÄHTEET	44
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Opinnäytteemme aiheena on tulkattavat kuulustelut. Tähän aiheeseen päädyimme sen vuoksi, että ollessamme työharjoittelussa Vantaan pääpoliisiaseman rikostutkinnassa, omissa kuulusteluissamme oli usein tulkki mukana. Huomasimme, että tulkattavissa kuulusteluissa on omat erityispiirteensä. Poliisiammattikorkeakoulussa ei ole tehty aiemmin opinnäytetyötä liittyen tulkattaviin kuulusteluihin, joten aihe on hyvin tarpeellinen, minkä lisäksi myös ajankohtainen. Opinnäytetyön aihetta valitessa nämä ovatkin tärkeitä tekijöitä¹. Tulkkaus ei ole poliisin työtä, mutta se on osa nykyaikaista poliisitoimintaa. Vierasta kieltä puhuvien määrä on lisääntynyt Suomessa viime vuosina paljon, joka näkyy tulkkiensa kasvavana tarpeena kuulusteluissa. Tutkimuksemme keskittyy tulkattaviin kuulusteluihin Vantaalla, jossa vielä vuonna 2000 puhuttiin 70 eri kieltä, mutta vieraiden kielten määrä oli noussut 119:sta vuoteen 2018 mennessä².

Työn teoreettinen viitekehys käsittelee kuulusteluita, kielellisiä oikeuksia sekä tulkkausta. Oikeus tulkkaukseen kuulusteluissa perustuu eri lakeihin, joita ovat muun muassa esitutkintalaki, kielilaki ja perustuslaki. Jokaiselle, äidinkielestä riippumatta, on mahdollistettava oikeudenmukainen rikosprosessi. Kielilain mukaan jokaisella on oikeus käyttää omaa kieltään, mutta jos viranomaisen kieli tai asian käsittelykieli on toinen, viranomaisen on järjestettävä tälle maksuton tulkkaus. Tulkkauksella mahdollistetaan kaikille yhdenvertainen kohtelu silloin, kun henkilö ei puhu esimerkiksi poliisin kanssa samaa kieltä³.

Työmme teoreettisesta viitekehuksesta eli kuulusteluista, kielellisistä oikeuksista ja tulkkauksesta on tehty erilaisia tutkielmia ja opinnäytetöitä. Keskeisimpiä aihettamme käsitteleviä tutkimuksia ovat Niina Isolahun väitöskirja: *Tulkkauksen tarkkuus rikosoikeudenkäynnissä - Saavuttamaton ihanne* (2014) ja Johanna Halttusen Pro-Gradu –tutkielma: *Kielelliset oikeudet osana oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä esitutkintavaiheessa* (2016). Edellä mainittuja teoksia sekä muuta aihettamme käsittelevää tietoperustaa on esitelty tutkimuksen myöhemmissä luvuissa.

¹ Hakala 2004, s. 49

² Vantaan väestö 2017/2018, Väestörakennepalvelus s. 7-9

³ Isoaho 2014, s. 76

Tutkimuksellamme on tarkoitus saada uutta tietoa teoreettisen aineiston lisäksi. Opinnäyteemme on tutkimuksellinen opinnäyte, jossa käytämme kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Haastattelimme molempien ammattikuntien edustajia puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla. Haastatteluilla pyrimme vastaamaan tutkimuskysymyksiimme ja näin saamaan uutta tietoa aiheestamme. Haastattelimme tutkimusta varten kolme poliisia rikostutkinnasta sekä kolme tulkkia. Haastateltavista kerrotaan enemmän luvussa 5.1.

Meillä on omakohtaista kokemusta tulkattavista kuulusteluista, joten tutkimusongelma on muodostunut omien kokemustemme kautta. Olemme siis saaneet jonkinlaisen näkemyksen tutkimusta käsittelevästä asiasta, mutta pyrimme tekemään tutkimuksen mahdollisimman objektiivisesti, etteivät omat näkemyksemme ohjaisi tutkimusta. Olemme huomanneet tietyt asiat haasteellisiksi kuulustelutilanteessa, kun tulkki on mukana, mutta tavoitteena on selvittää, miten muut tulkattaviin kuulusteluihin osallistuvat henkilöt kokevat kyseiset tilanteet.

Tutkimusongelman voi esittää kysymysmuodossa:

- Mitä erityispiirteitä tulkattavissa kuulusteluissa on?
- Mitä haasteita tai ongelmia niissä esiintyy?
- Miten poliisiin ja tulkin yhteistyötä voitaisiin kehittää?

1.1 Tutkimuksen tavoitteet ja rajaus

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten poliisit ja tulkit kokevat tulkattavat kuulustelut, millaisia erityispiirteitä tulkattaviin kuulusteluihin liittyy ja mitä haasteita niissä esiintyy. Pyrimme myös saamaan selville, mitä kehitettävää tulkattavissa kuulusteluissa on, jotta tulkien ja poliisien yhteistyö toimisi parhaalla mahdollisella tavalla. Kun ongelmakohdat tiedostetaan, voidaan niitä ryhtyä myös kehittämään.

Tieteellistä tutkimusta on aiheellista rajata, jotta tutkimusta voidaan hallita perinteisin tutkimusmenetelmin⁴. Jos tutkimus on liian laaja, saadaan tutkimusongelmasta esille ainoastaan

⁴ Kananen 2015, s. 46

pintaraapaisu. Päätimme rajata aiheen kuulusteluissa esiintyviin erityispiirteisiin, kun kuulusteltava ei puhu samaa kieltä kuulustelevan poliisin kanssa. Näkökulmana meillä on sekä tulkin, että poliisin näkökulma, jotta saisimme kattavan tutkimuksen näiden ammattikuntien yhteistyöstä sekä kehitysehdotuksia niin poliiseilta, kuin tulkeiltakin heidän yhteistyöhön liittyen. Alueellisena rajauksena toimii Vantaan pääpoliisiasema. Aiherajauksen ulkopuolelle jäävät viittomakieltä käyttävien sekä muun vammaisuuden vuoksi tulkkia tarvitsevien kuulustelut eli keskitymme puhuttuihin kieliin, vaikka tulkkausta tehdään esimerkiksi myös viittomakielellä ja kirjoitustulkkauksena. Opinnäytteessä ei myöskään ole tarkoitus syventyä tulkkauksen mentaaliseen puoleen sen enempää, vaikka vuorovaikutus ja sen tärkeys tulevatkin tutkimuksessamme esille.

Opinnäytteen seuraavissa luvuissa käsittelemme aiheeseen liittyvää teoriaa, jonka jälkeen esille tulevat käyttämämme tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen toteutus. Luvusta 5 eteenpäin opinnäytteessä tarkastellaan haastatteluaineistoa. Loppuun olemme koonneet johtopäätöksiä haastatteluaineiston analyysistä sekä pohdintoja opinnäyteprosessista ja sen onnistumisesta.

2 KUULUSTELU JA KIELELLISET OIKEUDET ESITUTKINNASSA

Tämän luvun tarkoitus on syventyä esitutkinnassa suoritettavien kuulusteluiden tarkoitukseen sekä kielellisiin oikeuksiin. Luvun lopussa tarkastellaan vieraita kieliä, joita Vantaalla puhutaan. Esitutkinnassa suoritettavien kuulusteluiden lainsäädäntö pohjautuu esitutkintalakiin (805/2011). Merkittävimmät esitutkintalain luvut, jotka käsittelevät kuulusteluiden suorittamista ovat esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet (luku 4), läsnäolo esitutkinnassa (luku 6), kuulustelut (luku 7) sekä esitutkinta-aineisto (luku 9).

2.1 Tietoperustan esittely

Kuulustelut ovat merkittävä tekijä esitutkintaviranomaisen suorittamassa esitutkinnassa, joten tietoperustaa on kattavasti tarjolla. Kuulusteluita on tutkittu laajasti ja sen moniulotteisuuden vuoksi aiheesta on kirjallisuutta sekä opinnäytetöitä aina kuulustelutyyleistä ja -taktiikasta kuulustelupsykologiaan. Tämän työn tietoperustassa on keskitytty kuitenkin vain kuulusteluiden kielellisiin oikeuksiin, jota aihealueena on käsitelty huomattavasti vähemmän verrattuna esimerkiksi kuulustelupsykologiaan.

Johanna Halttunen on tutkinut kattavasti kielellisiä oikeuksia esitutkintavaiheessa Pro Gradu -tutkielmassaan: *Kielelliset oikeudet osana oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä esitutkintavaiheessa* (2016).

Simo Nuppola on tehnyt Poliisiammattikorkeakoulussa opinnäytetyön: *Kuulustelulainsäädännön historia ja muutokset 1989-2016* (2016), jossa käydään läpi, miten kuulusteluita ohjaava lainsäädäntö on muuttunut siihen, mitä se tällä hetkellä on.

Aino Karikoski on tutkinut Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyössään muistiin liittyvää problematiikkaa ja sen vaikutuksia esitutkinnassa annetun todistajanlausunnon luotettavuutta: *Voiko todistajan muistiin luottaa?* (2018). Työssä käsitellään myös kuulustelutilanteen vuorovaikutusta, joka osaltaan liittyy meidän opinnäytetyöhömmme.

2.2 Kuulustelun tarkoitus

Esitutkinta on rikosprosessin ensimmäisiä vaiheita. Esitutkintalain (2011/805) 1 luvun 2 § määrittelee esitutkinnassa selvitettävät asiat ja kuulusteluiden suorittaminen on tärkeä itsenäinen esitutkintatoimenpide.⁵

*”Kuulustelulla tarkoitetaan esitutkinnassa siihen oikeutetun viranomaisen toimesta ja vastuulla tapahtuvaa esitutkintalainsäädännössä määriteltyä menettelyä, jossa kuulusteltavan henkilön suullisesti antamat relevantit tiedot kirjataan tai tallennetaan hänen itsensä hyväksymässä muodossa kuulustelupöytäkirjaan tai ääni- ja kuvatallenteeseen”.*⁶

Kuulustelulla, kuten muillakin esitutkintatoimenpiteillä, on tarkoitus selvittää ilmi tullut rikos⁷ ja se, voidaanko jotain henkilöä syyttää tutkittavasta rikoksesta⁸. Lähtökohtaisesti kuulustelu on suullista viestintää, jossa poliisi sekä kuultava yrittävät vaikuttaa toisiinsa viestimällä sanoja sekä eleitä.⁹

2.3 Miksi tulkkia käytetään?

Lähtökohtana on, että esitutkinnassa käytetään joko yksi- tai kaksikielisen viranomaisen alueella käyttämää kieltä.¹⁰ Yksikielisen viranomaisen alueella suoritettavassa esitutkinnassa käytetään muuta kieltä esitutkintaviranomaisen niin päättäessä eli silloin, jos kuulusteltava ei ymmärrä alueella käytettävää kieltä (ETL 4:12). Kaksikielisen esitutkintaviranomaisen alueella käytetään joko suomea tai ruotsia. Jos epäilty ei kuitenkaan puhu suomea tai ruotsia, viranomaisen on päätettävä esitutkinnassa käytettävästä kielestä epäillyn etua silmällä pitäen.¹¹

⁵ Helminen, Fredman ym. 2014, s. 379

⁶ Helminen, Fredman ym. 2014, s. 379

⁷ Helminen, Fredman ym. 2014, s. 448

⁸ Helminen, Fredman ym. 2014, s. 380

⁹ Karikoski 2018, s.29

¹⁰ Halttunen 2016, s. 26

¹¹ Halttunen 2016, s. 26; Kukkonen & Tolvanen 2011, s. 153

Esitutkintalain 4 luvun 12 § pohjautuu kielilain sääntelyyn. Kielilain (423/2003) 10 §:ssä mainitaan, että kaksikielisellä alueella jokaisella on oikeus käyttää viranomaisissa suomea tai ruotsia. Kuitenkin muulla kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisellä on oikeus käyttää kieltä, jota hän ymmärtää ja osaa puhua riittävästi.¹²

Esitutkintaviranomaisen on järjestettävä rikoksesta epäillylle tulkki, jos rikoksesta epäilty ei puhu suomea tai ruotsia äidinkielenään¹³. Lisäksi kielilain 18 §:n mukaan jokaisella on oikeus käyttää omaa kieltään, mutta jos viranomaisen kieli tai asian käsittelykieli on toinen, viranomaisen on järjestettävä maksuton tulkkaus.

Kuultavalle on ennen kuulustelua ilmoitettava hänen kielellisistä oikeuksistaan (ETL 7:10,1). Hallituksen esityksessä HE 222/2010 todetaan, että esitutkintaa suorittavan viranomaisen on kielilain 23 §:n mukaisesti oma-aloitteisesti huolehdittava ja ilmoitettava kuuluttavan kielellisistä oikeuksista. Käytettävän kielen valintaa ei kuitenkaan saa ohjata esitutkintavirkamiehen omat kielelliset taidot ja valmiudet.¹⁴

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2010/64/EU vahvistettiin säännöt oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisessa menettelyssä¹⁵. Direktiivin toisessa artiklassa mainitaan, että EU:n jäsenvaltioiden on varmistettava, että epäillylle tai syytetyille, jotka eivät puhu tai ymmärrä rikosoikeudellisessa menettelyssä käytettävää kieltä, tarjotaan viipymättä mahdollisuus tulkkaukseen tutkinta- ja oikeusviranomaisten suorittamien rikosoikeudellisten menettelyjen kuluessa, mukaan lukien poliisikuulusteluissa. Direktiivillä pyritään helpottamaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa määrättyä oikeutta, jonka mukaan jokaisella on oikeus tulkkaukseen ja käännöksiin ymmärtämällään kielellä.¹⁶ Kansainväliset sopimukset ja EU:n direktiivit ovat vaikuttaneet voimakkaasti nykyiseen voimassa olevaan esitutkintalakiin ja siinä mainittaviin kielellisiin oikeuksiin¹⁷.

¹² Helminen, Fredman ym. 2014, s. 39

¹³ HE 222/2010 vp. s. 201-202

¹⁴ HE 222/2010 vp. s. 202

¹⁵ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2010/64/EU, artikla 1, kohta 1

¹⁶ Fredman 2013, s. 162

¹⁷ Nuppola 2016, s. 27

Perustuslain 6 § säätelee yhdenvertaisuudesta, jonka mukaan jokaista on kohdeltava yhdenvertaisesti lain edessä. Ketään ei myöskään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan kielen perusteella. Saman lain 17 §:ssä mainitaan, että jokaisella on oikeus käyttää omaa kieltään tuomioistuimissa ja muussa viranomaismenettelyssä. Lisäksi viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkkaus- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla.

Kuten edellä voidaan todeta, esitutkinnassa suoritettavia poliisikuulusteluja sekä kuultavan oikeuksia turvaa useampi eri laki, joilla pyritään mahdollistamaan jokaiselle, äidinkielestä riippumatta, oikeudenmukainen rikosprosessi ja mahdollisuus puolustaa itseään. Lisäksi esitutkintaviranomaisella on merkittävä vastuu, että asemasta riippumatta, jokaiselle kuuluvat oikeudet toteutuvat.

2.3.1 Vantaan yleisimmät kielet

Tutkimuksemme koskee tulkattavia kuulusteluja Vantaan pääpoliisiasemalla, joten tarkastelemme tässä kappaleessa, mitä kieliä Vantaalla puhutaan.

Ihmisten lisääntyvän liikkuvuuden ja maahanmuuton seurauksena vieraiden kielten määrä Suomessa on lisääntynyt. Vuonna 2018 Vantaalla puhuttiin 119 eri kieltä, kun vielä vuonna 2000 eri äidinkieliä oli vain 70. Täten vieraskielisten osuus koko väestöstä on 17,7 prosenttia. Vuodesta 2015 viron kieli, 3,6 prosenttia väestöstä, on ollut Vantaan toiseksi puhutuin kieli ennen venäjää, 3,4 prosenttia väestöstä. Arabiankieli on ollut suurimmassa kasvussa viimeisen neljän vuoden aikana ja vuosina 2015-2017 arabiankielisten osuus kasvoi 22-32 prosenttia vuosittain.¹⁸ Yksi tekijä suureen kasvupiikkiin voi olla vuonna 2015 alkanut Euroopan pakolaiskriisi, jonka seurauksena Suomeen saapui ennätysmäärä turvapaikanhakijoita¹⁹.

Vuonna 2018 arabiankielisiä oli Vantaan väestöstä 1,2 prosenttia. Suomenkieli jätettäessä pois, kolme yleisintä kieltä Vantaalla vuonna 2018 olivat viro, venäjä sekä ruotsi, joiden

¹⁸ Vantaan väestö 2017/2018, Väestörakennepöytäkirja s. 7-9

¹⁹ Sisäministeriö, Turvapaikanhakijat ja pakolaiset

puhuminen vaihtelee alueittain²⁰. Vuonna 2016 koko Suomen väestöstä muita kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisiä oli yhteensä 353 993, joista yleisimmät kielet olivat venäjä, viro ja arabia²¹. Niin kuin aiemmin on tullut esille, Vantaalla kuulusteluihin tarvitaan usein tulkkia helpottamaan ja sujuvoittamaan poliisin työtä. Tulkin tarve onkin varmasti suoraan yhteydessä Vantaalla puhuttavien kielten määrään sekä näiden kielten yleisyyteen.

²⁰ Vantaan väestö 2017/2018, Väestörakennepublication s. 9

²¹ Tilastokeskus, Suomi lukuina 2018

3 TULKKAUS

Tässä luvussa käsitellään tulkkausta ja siihen liittyvää teoriaa. Pohjimmiltaan oikeus tulkkaukseen perustuu perustuslakiin, jonka tehtävänä on taata kaikille Suomessa asuville samat oikeudet riippumatta siitä, ovatko he Suomen kansalaisia vai eivät.²² Tulkkauksella taataan kaikille siis yhdenvertainen kohtelu silloin, kun henkilö ei puhu esimerkiksi poliisin kanssa samaa kieltä. Tulkkaus itsessään on viestintäprosessi²³, jossa tulkin tehtävänä on välittää kahden eri kieltä puhuvan keskustelu toisilleen²⁴.

Tulkkaus ei kuulu poliisin tehtäviin, mutta se on suuri osa nykypäiväistä poliisitoimintaa. Suomen kansainvälistyessä poliisikuulusteluissa sekä oikeudenkäynneissä tarvitaan yhä useammin tulkkausta²⁵. Asioidessa ulkomaalaisen henkilön kanssa, joka puhuu vierasta kieltä, on poliisin monesti turvauduttava tulkin apuun, kun yhteistä kieltä ei löydy²⁶.

Tulkkien toimintaa ohjaavat ohjeet eettisyyttä koskien ja eettisyyttä pidetäänkin hyvin tärkeänä tulkin työssä. *International Association of Conference Interpreters* (AIIC) on kansainvälinen konferenssitulkkien liitto. AIIC:n ammattietiikkaa säätelevässä ammattisäännöksessä (*Code of Professional Ethics*, 2018) määritellään liittoon kuuluvien tulkkien eettisyydestä. Säännöksen ensimmäisessä artikkelissa vahvistetaan luottamuksen ja ammattimaisuuden standardit. Toisessa artikkelissa painotetaan muun muassa sitä, että tulkeilla on salassapitovelvollisuus. Tulkki on työnsä puolesta usein tekemisissä ihmisten luottamuksellisten ja jopa vaikeiden asioiden kanssa, joten salassapitovelvollisuus on tärkeä osa tulkin ammattietiikkaa.²⁷ Kolmannen artiklan ydinasioihin kuuluu se, että liittoon kuuluva tulkki ei saa ottaa vastaan toimeksiantoa, jota varten hän ei ole tarpeeksi pätevä. Tulkin on näin ollen kieltäydyttävä työtehtävästä esimerkiksi riittämättömän kielitaidon vuoksi.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitolla on ammattisäännöstö tulkeille. Tämä ammattisäännöstö määrittää toimintatavat kaikille Suomessa toimiville tulkeille, jotka kuuluvat Suomen

²² Koskinen, Vuori & Leminen 2018, s.10

²³ Isolahti 2014, s. 76

²⁴ Lund & Sinko 1998, s. 15

²⁵ Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto – Tulkin ammattisäännöstö

²⁶ Hoivala 2011, s. 2

²⁷ Hoivala 2011, s. 5

kääntäjien ja tulkkien liittoon²⁸. Ammattisäännöksessä käsitellään esimerkiksi tulkin ammattietiikkaa ja se toimiikin tulkkien niin sanottuna eettisenä ohjeena. Ammattisäännöksessä painotetaan pitkälti samoja asioita, kuin AIIC:n ammattietiikkaa säätelevässä säännöksessä. Keskeisintä tulkkien ammattietiikkaa koskien on tulkin puolueettomuus, jonka merkitys on suuressa roolissa eritoten silloin, kun ollaan tekemisissä viranomaisten kanssa. Tulkin objektiivisuudella ja puolueettomuudella taataan yksilön oikeusturva. Tässäkin ammattisäännöksessä tuodaan esille se, että tulkin on kieltäytyttävä työtehtävästä, jos tulkki ei ole pätevä kyseiseen tehtävään. Tulkin on lisäksi tunnettava ja tiedostettava heitä koskevat vaitiolovelvollisuus sekä salassapitosäännökset.

Monesti voidaan virheellisesti kuvitella, että tulkki hoitaisi tai ajaisi asiakkaan asiaa jollain tavalla, vaikka tulkin ainoa tehtävä on välittää puolueettomasti kahden eri kieltä puhuvan henkilön keskustelua toisilleen²⁹. Vuorovaikutustilanne muuttuu väkisin niissä tilanteissa, kun tulkki otetaan mukaan kahden henkilön keskusteluun kolmanneksi osapuoleksi³⁰. Tulkkauksen järjestäminen voidaan nähdä usein haasteena tai lisätyönä, eikä tulkkauksen hyötyä tulla välttämättä ajatelleeksi. Tulkkaus on kuitenkin usein edellytys viranomaisen työlle ja sen luotettavuudelle. Ammattitaitoinen ja hyvin sujunut tulkkaus sujuvoittaaakin viranomaisen työtä ja lisää työn luotettavuutta.³¹

3.1 Tietoperustan esittely

Tulkkauksesta on tehty paljon erilaisia teoksia, joten aiheitamme käsittelevää materiaalia löytyy niin kirjallisuutena, kuin opinnäytetöinäkin. Tietoperustan rakentaminen on näin ollen ollut suhteellisen helppoa. Poliisiammattikorkeakoulussa ei ole tehty aiemmin opinnäytettä tulkattavista kuulusteluista. Voidaankin todeta, että tutkimus tätä asiaa koskien on tarpeellinen ja ajankohtainen.

²⁸ Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto – Tulkin ammattisäännöstö

²⁹ Hoivala 2011, s. 5

³⁰ Koskinen, Vuori & Leminen 2018, s. 8

³¹ Koskinen, Vuori & Leminen 2018, s. 11

Poliisiammattikorkeakoulussa on tehty aiemmin tulkkausta koskeva opinnäyte: *Tulkin käyttö Suomen poliisin taktisessa neuvottelussa - Tulkin käytön tuomat haasteet ja erityispiirteet* (Kesti, 2018). Tulkkaustapahtuma koskee tässä kyseisessä opinnäytteessä nimenomaan taktista neuvottelua, ei kuulustelutilannetta.

Henriikka Hakkala Turun yliopistosta on tehnyt Pro-Gradu –tutkielman koskien tulkattuja poliisikuulusteluita: *Poliisikuulustelujen tulkkauksen kielelliset, kulttuuriset ja sosiologiset erityispiirteet* (2001).

Nina Isolahti Tampereen yliopistosta on tehnyt väitöskirjan: *Tulkkauksen tarkkuus rikosoikeudenkäynnissä - Saavuttamaton ihanne* (2014), joka keskittyy enemmänkin tulkkaukseen oikeudenkäynnissä.

3.2 Asioimistulkkaus

Tulkkaus voidaan jaotella karkeasti kahteen lajiin, jotka ovat asioimistulkkaus ja oikeustulkkaus. Oikeustulkkausta käsitellään tutkimuksen seuraavassa luvussa. Asioimistulkkaus on asiakkaan ja viranomaisen välisen vuorovaikutuksen tulkkauksista niissä tilanteissa, kun nämä tahot eivät puhu samaa kieltä, eivätkä näin ollen ymmärrä toisiaan. Tulkkauksen tarkoituksena on, että nämä tahot pystyvät kommunikoimaan keskenään.³²

Asioimistulkkaukseksi määritellään yleisesti ottaen viranomaisen tai jonkin yksityisen toimijan ja asiakkaan välisen keskustelun tulkkaus. Asioimistulkkaa tarvitaan siis tilanteissa, joissa vierasta kieltä puhuva henkilö ja viranomainen tarvitsevat apua voidakseen keskustella keskenään ja ymmärtääkseen toisiaan³³. Näistä tilanteista esimerkkejä ovat erilaiset haastattelut, kuulustelut ja neuvottelut³⁴. Poliisikuulusteluiden tulkkauksien voidaankin katsoa näin ollen karkeasti asioimistulkkaukseksi.

³² Koskinen, Vuori & Leminen 2018, s. 7-8

³³ Hakkala 2001, s. 34

³⁴ Hoivala 2011, s. 4

Asioimistulkkauksessa tulkkeja on usein ainoastaan yksi, joka käyttää aktiivisesti kahta työkieltä. Asioimistulkki siis tulkaa sekä omaan äidinkieleensä, että myöskin vieraaseen kieleen. Asioimistulkkauksen koulutus on hyvin nuori koulutusala niin Suomessa, kuin muualakin maailmassa. Asioimistulkin ammattia ei ole Suomessa säännelty, eikä ammatin harjoittajista ole laadittu rekisteriä, kuten oikeustulkeista³⁵. Asioimistulkin ammattinimikettä ei ole siis suojattu mitenkään, vaan nimitystä voi käyttää lähes kuka tahansa³⁶.

3.3 Oikeustulkkkaus

Oikeustulkkkaus katsotaan toisinaan olevan asioimistulkkauksen alalaji, toisinaan taas sen rinnakkaiskäsite³⁷. Oikeustulkkkaus on pääsääntöisesti tuomioistuimessa tapahtuvaa tulkkausta, mutta oikeustulkit toimivat muissakin oikeudellisissa viranomaisprosesseissa, joista esimerkkejä ovat poliisin, maahanmuuttoviraston ja rajavartiolaitoksen prosessit³⁸. Oikeustulkin erikoisammattitutkinto on tullut ammatilliseksi tutkinnoksi tutkintorakenteeseen vuonna 2011, jonka katsotaan olevan seurausta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivistä 2010/64/EU. Edellä mainittu direktiivi velvoittaa muun muassa valvomaan oikeustulkkauksen laatua ja huolehtimaan siitä, että ammatitaitoisia ja päteviä tulkkeja on saatavilla. Kyseinen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi on laadittu turvaamaan vieraskielisen henkilön oikeusturvaa. Asioimistulkeista eroten, oikeustulkeista on laadittu oikeustulk-kirekisteri, joka löytyy Opetushallituksen verkko –sivustolta.

3.4 Etätulkkkaus

Tulkkkaus tapahtuu usein kasvokkain käytävänä vuorovaikutuksena, mutta tulkkkaus on mahdollista tehdä myös etänä³⁹. Asioimistulkkkaus toteutetaan pääsääntöisesti läsnäolotulkkauksena, mutta myös etätulkkkaus on hyvin paljon käytetty tulkkauksen muoto. Etätulkkauksessa

³⁵ Koskinen, Vuori & Leminen 2018, s. 257, 10

³⁶ Hoivala 2011, s. 6

³⁷ Koskinen, Vuori & Leminen 2018, s. 8

³⁸ Opetushallitus - Oikeustulk-kirekisteri

³⁹ Koskinen, Vuori & Leminen 2018, s. 8

tulkki ei työskentele tulkattavien henkilöiden kanssa fyysisesti samassa tilassa, vaan se tapahtuu joko puhelimesta tai videon välityksellä.⁴⁰ Puhelintulkkaus on yksi käytetyimpiä etätulkkauksen muotoja. Puhelintulkkauksessa yksi tulkkaukseen osallistuvista on fyysisesti siis eri paikassa. Puhelintulkkaukseen osallistuu pääsääntöisesti kolme osapuolta, joista viranomaisen ja vierasta kieltä puhuva asiakas ovat usein samassa paikassa, mutta tulkki osallistuu tulkkaustapahtumaan etänä puhelimen välityksellä. Poliisiorganisaatio on yksi viranomaistahoista, joka käyttää puhelintulkkausta läsnäolotulkkauksen rinnalla.⁴¹ Etätulkkauksessa ei ole käytössä yhtä monta viestintäkeinoja, kuin läsnäolotulkkauksessa⁴². Tämä tarkoittaa sitä, että kehonkieli ja sillä viestiminen jäävät kokonaan etätulkkauksessa pois. Etätulkkauksen etuna pidetään monesti sen nopeutta ja riippumattomuutta fyysisestä läsnäolosta⁴³.

⁴⁰ Isolahti 2014, s. 81

⁴¹ Jafarzadeh 2015, s. 8

⁴² Koskinen, Vuori & Leminen 2018, s. 98

⁴³ Hoivala 2011, s. 5

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Opinnäytteessämme on käytetty kvalitatiivista tutkimusmenetelmää ja aineistonkeruu tapahtui haastattelemalla teemahaastattelua käyttäen kolmea poliisia rikostutkinnasta sekä kolmea tulkkia. Haastateltavat valittiin tutkimusta varten harkinnanvaraisella otannalla, sillä perusteella, että heillä on kokemusta samankaltaisesta tilanteesta, joka tässä tapauksessa on tulkattava poliisikuulustelu. Halusimme lisäksi, että haastateltavillamme olisi tulkattavista kuulusteluista kokemusta useamman vuoden ajalta, jotta toistuvat ilmiöt nousisivat esiin.

4.1 Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä

Opinnäytteen tavoitteiden vuoksi valitsimme tutkimustavaksi kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän. Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä on laadullinen tutkimusmetodi, jolla voidaan saavuttaa monipuolista ymmärrystä ja tietoa, jos tutkimukseen liittyvät ongelmat on hyvin suunniteltu ja toteutettu. Tällöin tutkittavaa aihetta voidaan lähestyä monista eri näkökulmista⁴⁴. Kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän rinnakkaismenetelmänä voidaan pitää kvantitatiivista tutkimusmenetelmää, joka on vastaavasti määrällinen tutkimusmuoto. Laadullista ja määrällistä tutkimusta ei voida kuitenkaan täysin erottaa toisistaan.⁴⁵ Näiden kahden tutkimuksen merkittävin ero on kuitenkin se, että laadullisessa tutkimuksessa saadaan aikaiseksi kirjoitettua analyysiä, kun taas määrällisessä tutkimuksessa sama esitetään numeraalisesti tilastoina.⁴⁶ Tutkimuksen tavoitteena oli saada haastateltavilta monipuolisesti tietoa heidän ajatuksistaan, joten koemme, että kvantitatiivista tutkimusmenetelmää käyttämällä emme olisi päässeet näihin tavoitteisiimme.

4.2 Teemahaastattelu

Haastattelu on yksi yleisimmin käytetyistä tavoista kerätä laadullista aineistoa. Jos haluamme tietää jostakin tietystä aiheesta jotakin, helpointa on kysyä sitä henkilöltä, jolla on tietoa tai kokemusta kyseisestä asiasta. Haastattelu on vuorovaikutusta, jossa haastattelija

⁴⁴ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, Laadullinen tutkimus

⁴⁵ Tuomi & Sarajärvi 2018, s. 24

⁴⁶ Eskola & Suoranta 2003, s. 19; Hirsjärvi & Hurme 2011, s. 26-27

laittaa keskustelun alulle eli yksinkertaisuudessaan haastattelijalla esittää kysymyksiä haastateltavalle.⁴⁷ Toteutimme haastattelut puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Puolistrukturoitu haastattelu on yksi tapa kerätä kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän aineistoa. Määrittelimme haastatteluihimme teemat etukäteen, mutta teemahaastattelulle ominaisesti kysymyksiä tai kysymysjärjestystä pystyttiin muokkaamaan vielä haastatteluiden aikana.⁴⁸

Tutkimuksessa käytetyt teemat ovat:

- Tulkattavien kuulusteluiden erityispiirteet
- Tulkattavien kuulusteluiden haasteet
- Etätulkkaukset
- Kehitettävää

Kyseiselle haastattelumenetelmälle tärkeää ja ominaista on se, että haastateltavilla on kokemusta jostain samanlaisesta tai samankaltaisesta tilanteesta⁴⁹. Omassa opinnäytteessämme tämä tarkoittaa sitä, että haastattelemissamme poliiseilla sekä tulkeilla on kokemusta tulkaistuista poliisikuulusteluista. Valitsimme puolistrukturoidun haastattelun haastattelumuodoksi, koska tällä menetelmällä annamme haastateltavillemme mahdollisuuden esittää omia näkemyksiään hyvin vapaasti, kuitenkin pysyen tiettyjen teemojen sisällä. Vastausvaihtoehtoja ei ollut etukäteen määritelty, joten haastateltavat saivat vastata kysymyksiimme omin sanoin. Koemme, että antamalla haastateltaville valmiit vastausvaihtoehdot, olisimme ohjanneet haastattelua tiettyyn suuntaan tai muottiin. Pyrimme kuitenkin siihen, että haastateltavat kertovat mahdollisimman paljon tutkimastamme aiheesta ilman johdattelua.

Teemahaastattelulle ominaista on sen joustavuus ja sitä pidetäänkin sen suurimpana etuna⁵⁰. Joustavuutta tukee nimenomaan se, että kysymysjärjestystä ei ole ennalta määrätty, ja lisäksi haastattelijalla on mahdollisuus tarkentaa kysymystään tai kysyä kysymys toistamiseen⁵¹. Suunnitteluvaiheessa pohdimme mahdollisia teemoja ja kysymyksiä paljon, jonka vuoksi

⁴⁷ Eskola & Suoranta 2003, s. 85

⁴⁸ Hirsjärvi & Hurme 2011, s. 47

⁴⁹ Hirsjärvi & Hurme 2011, s. 47

⁵⁰ Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, s. 193

⁵¹ Tuomi & Sarajärvi 2018, s. 85

haastattelurunko muokkaantuikin useaan otteeseen, sekä teemojen osalta, että myöskin kysymysten osalta. Haastattelurungoissa oli etukäteen mietittyjä kysymyksiä, mutta haastattelutilanteessa kysymysten muoto kuitenkin vaihteli.

Mikäli haastatteluaineistoa on tarpeen täydentää, se voidaan tehdä myös jälkeenpäin, mikä lisää osaltaan teemahaastattelun joustavuutta⁵². Olimme näin ollen varautuneita ottamaan haastateltaviimme uudelleen yhteyttä, jos analyysivaiheessa esille olisi tullut esimerkiksi seikkoja, joita olisi tarvinnut tarkentaa. Haastateltaviin ei kuitenkaan tarvinnut ottaa yhteyttä enää varsinaisen haastattelutilanteen jälkeen, vaan analyysi pystyttiin tekemään varsinaista haastatteluaineistoa käyttämällä.

4.3 Tutkimusaineiston analysoiminen

Niin kuin aiemmin on tullut esille, haastatteluissa on käytetty ennakkoon määriteltyjä teemoja ja aineisto on analysoitu näitä teemoja mukaillen, jotka ovat olleet haastattelu- sekä analyysivaiheessa samat. Analyysillä voidaan tarkoittaa koko tutkimuksen prosessia, alkuvaiheesta lopputuloksiin saakka, eikä sitä voida täysin irrottaa omaksi vaiheekseen⁵³. Laadulliselle tutkimukselle ominaisesti, opinnäytteessä käytettiin sisällönanalyysiä, jolla pyritään kuvaamaan haastattelusta saamaa aineistoa sanallisesti sekä kasaamalla se tiiviiseen ja selkeään muotoon⁵⁴. Vastausten analysointia tehdessä on tärkeää tehdä vahva päätös siitä, mikä aineistossa kiinnostaa ja mikä oikeasti vastaa nimenomaan käsillä olevaan tutkimusongelmaan. Laadullisen tutkimuksen aineistosta nousee usein esiin kiinnostavia asioita, jotka eivät kuitenkaan liity tai vastaa tutkimusongelmaan. Tällä vahvalla päätöksellä ja sen noudattamisella saadaan aikaan se, että analyysi tehdään nimenomaan omaa tutkimuskysymystä silmällä pitäen. Aineistoa tuleekin tarkastella tietystä teoreettisesta viitekehikseen viittaavasta näkökulmasta⁵⁵. Olemmekin pyrkineet pitämään tämän näkökulman kirkkaana mielessä koko tutkimusprosessin ajan, ettei tutkimuksesta muodostuisi liian laajaa kokonaisuutta.

⁵² Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, s. 195

⁵³ Hirsjärvi & Hurme 2011, s. 143

⁵⁴ Tuomi & Sarajärvi 2018, s. 92

⁵⁵ Alasuutari 2011, s. 40

Haastatteluista saamamme aineisto nauhoitettiin ja litteroitiin kirjoitettuun muotoon. Haastattelut nauhoitettiin sen vuoksi, että pystyimme keskittymään itse haastatteluun paremmin ja myös siksi, että kaikki oleellinen haastatteluista saatiin talteen. Tallennettu, haastattelussa kerätty aineisto on usein järkevää kirjoittaa puhtaaksi eli toisin sanoen litteroida analyysin helpottamiseksi⁵⁶. Litterointi voidaan katsoa olevan prosessin työläimpiä vaiheita, mutta sen avulla aineiston analysoiminen oli huomattavasti helpompaa. Pyrimme kuitenkin siihen, että haastatteluista poimitaan keskeisimmät asiat eli puheesta litteroidaan valikoiden ainoastaan tutkimuksen kannalta keskeisimmät seikat.⁵⁷ Tämä olennaisten seikkojen etsiminen ja tunnistaminen äänitallenteista on jo yksi osa analyysivaihetta⁵⁸. Haastateltavilta kysyttiin suostumusta haastattelun nauhoittamiseen, johon he kaikki antoivat luvan.

Niin kuin aiemmin tuli esille, analysoimme haastatteluilla kerättyä aineistoa litteroitua aineistoa tulkitsemalla. Aineistosta pyrittiin eliminoimaan asiaan kuulumattomat osat eli toisot sekä seikat, jotka eivät mielestämme olleet omaa tutkimustamme silmällä pitäen oleellisia⁵⁹. Teimme tämän vaiheen kuitenkin harkintaa käyttäen, ettei haastatteluaineistosta jäisi mitään oleellista analyysin ulkopuolelle. Aineiston analysoiminen olisi hyvä aloittaa mahdollisimman pian sen keruun jälkeen osaltaan sen vuoksi, että aineisto on silloin vielä tuore, mutta myös siksi, että tutkimuksen tekijä olisi mahdollisimman inspiroitunut⁶⁰. Teimmekin litteroinnit saman tien haastatteluiden jälkeen ja heti, kun kaikki haastattelut olivat kokonaisuudessaan tehty ja kirjoitettu puhtaaksi, aloitimme varsinaisen haastatteluaineiston analysoimisen.

Analyysivaiheessa meidän analysoitava materiaali voitiin niin sanotusti jakaa kahteen osaan ja tutkittavana oli kaksi eri materiaalia – poliisimiesten haastattelut ja tulkkien haastattelut. Analyysivaiheessa olennaista oli se, että pystyimme asettumaan ulkopuolisen asemaan ja näin keskittymään varsinaiseen tutkimusongelmaan. Pyrimme olemaan siis mahdollisimman objektiivisia, mitä olemme painottaneet jo tutkimuksen alkuvaiheessa. Haastatteluissa molemmilla tahoilla oli samat teemat, mutta teemojen sisällä tarkentavat kysymykset olivat hie-

⁵⁶ Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, s. 210

⁵⁷ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, Litterointi

⁵⁸ Hirsjärvi & Hurme 2011, s. 142

⁵⁹ Hirsjärvi & Hurme 2011, s. 137

⁶⁰ Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, s. 211

man erilaisia, koska toisessa haastateltavan näkökulma oli tulkin näkökulma, toisessa poliisin. Poliisien haastatteluissa oli lisäksi tiettyjä kysymyksiä, joita tulkkien haastattelurungossa ei ollut lainkaan. Syy tälle on se, että poliisilla on kokemusta kahdesta erilaisesta kuulustelusta, niin sanotusta tavallisesta kuulustelusta sekä tulkattavasta kuulustelusta. Tulkillla vastaavasti on näkemys ainoastaan kuulustelutilanteesta, jossa tulkki on läsnä.

Analyysin tekemiseen liittyy välivaiheita, joista yksi on aineiston luokittelu⁶¹. Lähdimme purkamaan haastatteluista saamaamme aineistoa kokoamalla vastaukset niille kuuluvien teemojen alle, joka tässä tapauksessa oli meidän tapamme luokitella aineisto ja niin sanotusti lokeroida vastaukset. Kun vastaukset olivat jaettu teemoittain, etsimme vastauksista yhtäläisyyksiä sekä eroavaisuuksia. Näin pystyimme tekemään johtopäätöksiä ilmiöistä, jotka toistuivat haastatteluissa sekä erotimme yksittäiset ilmiöt. Tällä aineiston lokeroimisella helpoimme omaa työtämme analyysivaihetta silmällä pitäen, jotta nimenomaan ilmiöiden etsiminen runsaan haastatteluaineiston seasta oli helpompaa.

⁶¹ Hirsjärvi & Hurme 2011, s. 149

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa käsitellään saamiamme tutkimustuloksia. Tutkimustuloksiin on päästy analysoidulla haastatteluaineistoa. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina henkilökohtaisesti kaikkien haastateltavien kohdalla ja niin kuin aiemmin on tullut esille, haastattelut nauhoitettiin äänitallenteiksi sekä litteroitiin helpottamaan aineiston analysointia.

5.1 Haastateltavat

Tutkimustamme varten valikoimme haastateltavia yhteensä kuusi. Kolme poliisia, jotka työskentelevät rikostutkinnassa sekä kolme tulkkia, jotka tulkkavat poliisikuulusteluita. Alueellisena rajauksena toimii Vantaan pääpoliisiasema, jossa kaikki haastattelemamme poliisit työskentelevät. Tulkit, joita haastattelimme, tulkkavat tulkkauspalvelu Semantix Finland Oy:n alla Etelä-Suomen alueella, johon muun muassa Vantaan pääpoliisiasema kuuluu. Pyrimme saamaan tutkimuskysymykseemme mahdollisimman luotettavaa ja laajaa tietoa haastattelemalla useamman henkilön kummastakin ammattikunnasta.

Tarkoituksena oli vertailla keskenään haastatteluista saamaa aineistoa sekä opinnäytteen teoreettista viitekehystä. Haastateltavat jaettiin kahteen eri ryhmään ammattikuntiansa perusteella, poliisit omaansa ja tulkit omaansa, jotta pystyimme toteuttamaan haastattelut mukailleen molempien ammattikuntien omaa näkökulmaa. Haastattelurungot olivat kuitenkin sekä poliiseille, että tulkeille hyvin pitkälti samanlaiset. Haastattelemalla näitä kahta ammattikuntaa, saimme sellaista tietoa tutkimuskysymykseemme, jota emme olisi muualta saaneet.

Ensimmäinen haastattelupyyntö lähetettiin kesäkuussa 2018 sähköpostitse tulkkauspalvelu Semantix Finland Oy:n yhteyshenkilölle, jolle esitimme tutkimuksen aiheen ja sen tarkoituksen. Yhteyshenkilö välitti viestiä heidän yrityksessään toimiville tulkeille, jotka ottivat meihin yhteyttä henkilökohtaisesti. Pyysimme samoihin aikoihin Vantaan pääpoliisiaseman rikostutkinnan päällystöltä lupaa haastatella heillä työskenteleviä poliiseja. Sekä haastateltavat poliisit, että tulkit osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti. Haastattelurungot lähetettiin haastateltaville etukäteen, jotta he pystyivät tutustumaan kysymyksiin ennen varsinaista haastattelua.

Haastateltavat pidetään tutkimuksessa anonyymeinä. Haastateltavista tulkeista tulee ilmi heidän sukupuoli, koulutus ja työkieli, kun taas vastaavasti poliiseista heidän sukupuoli, virkaikä ja tutkintaryhmä. Helpottaaksemme tutkimustulosten tulkintaa haastateltavat esiintyvät opinnäytteessämme seuraavalla tavalla: P1, P2, P3, jotka kuvastavat poliiseja sekä T1, T2 ja T3, jotka kuvastavat tulkkeja.

Haastateltavista kolme oli miehiä ja kolme naisia. Kokemusta tulkattavista kuulusteluista haastatelluilla poliiseilla oli kolmesta seitsemään vuotta, kun taas tulkeilla kahdeksasta kymmeneen vuotta. Haastateltavien tulkkien työkielet ovat englanti, ruotsi, saksa, venäjä ja viro. Kaksi tulkeista, T2 ja T3, ovat käyneet oikeustulkin erikoisammattitutkinnon, kun taas T1:llä ei ole akateemista koulutustaustaa lainkaan. Haastatelluista poliiseista yksi toimii rikostutkijana lyhytkestoisessa päivittäisrikostutkinnassa, kun taas kaksi heistä pitkäkestoisessa tutkinnassa. Haastattelemlamme poliiseilla kuulusteluiden määrä vaihteli jonkin verran, koska kaksi poliiseista työskentelee pitkäkestoisessa tutkinnassa, jossa kuulusteluita on määrällisesti vähemmän, kuin lyhytkestoisessa tutkinnassa. Vähiten kuulusteluita viikossa on P2:lla, jolla niitä on keskimäärin 1-3 viikossa, kun taas P1:llä kuulusteluita on 0-3 päivässä. Tulkattavia kuulusteluita P1:llä on 1-2 viikkoa kohti, mutta pitkäkestoissa tutkinnassa työskentelevillä P2:lla ja P3:lla vähemmän, mutta useamman kerran kuukaudessa kuitenkin. Tulkeilla tulkattavia kuulusteluita on keskimäärin 1-5 viikossa.

Kaikki haastattelut olivat kestoiltaan 40 minuutista tuntiin ja ne toteutettiin Vantaan poliisi-aseman tiloissa tai kirjastossa. Poliisi-asemalla käytimme haastatteluihin poliisien omia työhuoneita ja kirjastoa käyttäessämme varasimme erillisen työtilan. Näin takasimme sen, että haastattelut saatiin tehtyä rauhallisessa ympäristössä, ilman häiriötekijöitä. Ensimmäisessä haastattelussa me molemmat tutkijoista olimme paikalla, jotta näimme molemmat, miten olemme onnistuneet haastattelurungon suunnittelemisessa. Lopuissa haastatteluissa ainoastaan toinen meistä oli haastattelussa mukana, jotta haastattelutilanne olisi mahdollisimman luonteva ja rento ilmapiiriltään.

5.2 Haastattelun teemat

Haastatteluaineisto on käyty läpi alaotsikoissa teemoittain, ensin tulkkien ja sen jälkeen poliisien osalta. Lisäksi haastatteluista on lisätty otteita teemojen alle. Haastattelut toteutettiin hyvin joustavasti, mikä tarkoittaa sitä, että tietyt kysymykset olivat samoja, mutta niiden järjestys ja muoto vaihtelivat jonkin verran haastateltavasta riippuen. Molempien ammattikuntien haastattelut ovat toteutettu samoja teemoja mukaillen, mutta niin kuin aiemmin on tullut esille, poliisien haastattelut toteutettiin mukaillen poliisin näkökulmaa ja vastaavasti tulkkien haastattelut tulkin näkökulmaa.

5.2.1 Tulkattavien kuulusteluiden erityispiirteet

Haastateltavilta kysyttiin, että millaisia ajatuksia heillä ylipäättänsä on tulkatuista kuulusteluista ja millaisia erityispiirteitä tulkattuihin kuulusteluihin liittyy. Pyrimme lisäksi selvittämään tulkeilta, että mitä asioita täytyy huomioida tulkin näkökulmasta, kun taas poliiseilta kysyttiin vastaavaa poliisin näkökulmasta.

Kaikilla kolmella tulkilla oli pääsääntöisesti positiivisia kokemuksia kuulusteluiden tulkkaamisesta. Yksi tulkeista mainitsi, että hän on tulkannut poliisille oman arvionsa mukaan yhteensä tuhat tuntia ja niistä hänellä on kaksi huonoa kokemusta, kun taas toinen tulkki sanoi kokevansa asian niin, että jos mikään ei varsinaisesti jää mieleen, kaiken on täytynyt mennä hyvin. Yksittäisiä huonoja kokemuksia tulkattavista kuulusteluista tulkeilla oli hyvin vähän. Kuulusteluiden tulkkaamista pidetään tulkkien keskuudessa yleisesti selvänä. Homma toimii tulkkien mukaan poliisin kanssa suuntaan ja toiseen pääsääntöisesti sujuvasti.

T3: Täytyy sanoa, että poliisille on aina mukava mennä tulkkaamaan. Se on aina selvää pässin lihaa.

T2: Poliisissa on pääsääntöisesti helppo tulkata.

Tulkkien vastauksista kävi yleisesti ilmi se, että tulkille on annettava tilaa ja aikaa tulkkaamiseen. Tulkkaaminen hidastaa kuulustelutilannetta, mutta tulkin on annettava tulkata oma aikansa, jotta kaikki tulee varmasti tulkattua niin, kuin asiat on tosiasiallisesti sanottu. Tämä on tärkeää eritoten kuultavan oikeusturvan kannalta. Haastatteluissa haastatellut tulkit sanoivat,

että tulkin työmuisti on rajallinen, joten puhetta on tauotettava. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että kahdeksan lauseen kerronta on tulkillekin liikaa. T1 mainitsi haastattelussaan, että vastaan on tullut tilanteita, kun kuulustelija on luetellut paljon henkilöiden nimiä putkeen, jotka tulkin pitäisi muistaa tulkatessaan kysymys kuultavalle.

T1: Tulkille pitää antaa sen verran sitä aikaa, että se ehtii tulkkaamaan. Sitä puhetta pitää ymmärtää tauotta, koska mekin ollaan vaan ihmisiä.

T3: Poliisin on hyvä ottaa huomioon, että tulkki tarvitsee aikaa siihen tulkkaamiseen.

Tulkit painottivat, että vaikka tulkki olisi ammattitaitoinen, väärinymmärryksen mahdollisuus on kuitenkin olemassa. On kuitenkin huomioitava, että missä tahansa kommunikaatiossa, kielestä riippumatta, on mahdollista, että viesti ymmärretään väärin. Tämä väärinymmärrys voi tapahtua myös tulkin ja asiakkaan välillä. T3 toi esille, että tulkin tehtävä on tulkata puhetta, eikä lukea mitään suoraan paperista. Usein on ollut tilanteita, että poliisi on pyytänyt tulkkia kääntämään oikeudet ja velvollisuudet suoraan paperista tai pahimmassa tapauksessa on pyydetty, että tulkki kertoisi asiakkaalle, mitä esimerkiksi kirjallinen menettely tarkoittaa. Tämä ilmiö toistui kaikkien tulkkien haastatteluissa. Oikeudet ja velvollisuudet on käännetty hyvin monelle eri kielelle, jolloin se mahdollistaa sen, että kuultava voi tutustua oikeuksiin ja velvollisuuksiin paperilta, samanaikaisesti, kun poliisi kertoo ja tulkki tulkkaa ne hänelle.

T3: On sattunut niitä tilanteita, että poliisi lykkää suomenkielisen oikeudet ja velvollisuudet –paperin minulle kouraan ja sanoo, että lue nuo asiakkaalle. Pahimmassa tapauksessa tutkijat lykkäävät sen paperin minulle ja sanovat, että mä käyn tuolla vielä, niin lue sä toi asiakkaalle sillä välin.

Poliisien haastatteluista oli nähtävissä jonkin verran yhtäläisyyttä tulkkien haastatteluihin. Kuulustelutilanne on heti erilainen ja sen luonne muuttuu, kun kuulustelussa on mukana kolmas osapuoli eli tulkki. Poliiseilla oli hyviä kokemuksia tulkeista ja tulkatuista kuulusteluista, mutta myös ongelmakohtia löytyi. Poliisit painottivat haastatteluissaan, että tulkin tehtävä on tulkata, eikä puuttua kuulustelun kulkuun. Kuulustelu on kuitenkin oltava poliisin hallinnassa, ja se hallinta horjuu, jos tulkki esittää omia näkemyksiään kesken kuulustelun.

P2 sanoi haastattelussaan, että vastaan tulee välillä tilanteita, että tulkki unohtaa oman roolinsa ja puuttuu kuulusteluteknisiin asioihin. P3 kertoi myös, että on olemassa niitä tulkkeja, jotka ottavat liikaa roolia kuulusteluissa, eikä näin ollen keskity omaan tehtäväänsä.

P3: Olen kohdannut myös tulkkeja, jotka ovat ottaneet kuulustelussa liikaa roolia yrittämällä esimerkiksi saada epäiltyä puhumaan. Yksi tulkki jäi hyvin mieleen, kun hän pahoitelti kuulustelun jälkeen, ettei saanut epäiltyä kertomaan asioista. Tämä ei siis mennyt tulkilta ihan nappiin.

Poliisit totesivat, että tulkatuissa kuulusteluissa täytyy huomioida tulkin työturvallisuus. P1 sanoikin haastattelussaan, että tulkin sijoittamisessa kuulusteluhuoneeseen täytyy ottaa työturvallisuus huomioon. Myös kuulustelutilaa valittaessa täytyy huomioida, jos tulkki on tulossa kuulusteluun, jos se vain on mahdollista. Vuorovaikutustilanne olisi kaikista ihanteellisimmin, jos tulkki sijoittuisi kuultavan taakse, mutta työturvallisuutta ajatellen se ei tule kysymykseen. Vastaavasti tulkki voisi sijoittua kuulustelijan takapuolelle, mutta poliisi ei lähtökohtaisesti halua ketään selkäänsä taakse. Ainoa järkevin ratkaisu on sijoittaa tulkki kuultavan ja kuulustelijan väliin, jolloin tilanne voi mennä helposti siihen, että kuultava puhuu tulkille ja tulkki välittää puheen kuulustelijalle, jolloin kuulustelijan ja kuultavan vuorovaikutus kärsii. Kaikkien poliisien haastatteluista voitiin todeta, että joskus tulkattavat kuulustelut ovat haasteellisia jo pelkästään pienten kuulusteluhuoneiden vuoksi. Silloin näiden edellä mainittujen seikkojen toteuttaminen tulkin sijoittamisessa ei olisi edes mahdollista, vaan tulkki sijoitetaan sinne, minne se mahtuu.

Tulkin käytön eduksi kaksi haastateltavaa poliisia sanoivat sen, että tulkki voi monesti rauhoittaa tilannetta. Tulkin läsnä ollessa kuulustelu ei ole niin intensiivistä ja poliisilla on enemmän aikaa miettiä. Lisäksi P3 sanoi haastattelussaan, että tulkki tuo poliisille usein lisää aikaa kuulustelupöytäkirjan kirjoittamiseen, eikä puhetta tarvitse erikseen pyytää tauottamaan. Vastaavasti kolmas osapuoli, eli näissä tapauksissa tulkki voi vaikeuttaa kuulustelun suorittamista, jos kuulustelijan ja kuultavan välille ei muodostu niin hyvää luottamusta, verraten kahdestaan käytävään kuulusteluun.

P2: Parhaimmillaan sitä ei välttämättä huomaa, että tulkki on kuulustelussa mukana, jos se tulkki on hyvä ja osaa hommansa.

Erityispiirteensä tulkattavissa kuulusteluissa P3 sanoi, että tulkattavaan kuulusteluun on myös poliisin toimesta valmistauduttava eri tavalla, kuin samaa kieltä puhuvan kuultavan kuulusteluun. Poliisin täytyy miettiä etukäteen, mitä ja millaisia kysymyksiä kuultavalle aikoo esittää ja mikä ylipäättänsä on oleellista. Tulkkaus hidastaa kuulustelutilannetta, joten tällä valmistautumisella pyritään siihen, että kuulustelu sujuisi kuitenkin mahdollisimman jouhevasti.

5.2.2 Tulkattavien kuulusteluiden haasteet

Tämän teeman alla pyrimme selvittämään haastateltavilta, että mitkä asiat he kokevat ongelmallisiksi tulkattavissa kuulusteluissa. Sekä poliiseilta, että tulkeilta kysyttiin, onko heillä tullut kommunikaatio-ongelmia tai erimielisyyksiä toistensa kanssa.

Sekä poliisien, että tulkkien vastauksien perusteella voitiin tulkita, että tulkattaviin kuulusteluihin liittyy erilaisia haasteita, joita tuli osittain esille jo edellisessä luvussa. Haastattelussa kävi ilmi, että tulkit kokevat usein, että heitä pidetään koneina tai robotteina, mutta tämä ei tietenkään koske ainoastaan tulkattavia kuulusteluita, vaan tulkkauksilanteita ylipäättänsä. Tulkkauksien on vuorovaikutustilanne, joten hyvä ja onnistunut vuorovaikutus tulkin ja asiakkaan välillä on edellytys sille, että tulkkaus onnistuu parhaalla mahdollisella tavalla. Hyvä vuorovaikutus on myös omiaan parantamaan tulkin ja asiakkaan välistä luottamusta, jolla kerrottiin tulkkien mukaan olevan suuri merkitys tulkkauksen onnistumiselle.

Tulkit kokevat ongelmallisiksi asioiksi poliisikuulusteluissa sen, että tulkilta saatetaan monesti odottaa sitä, että hän edesauttaisi asian selvittämistä, vaikka tulkin tehtävä on vain ja ainoastaan tulkata. T2 kertoikin haastattelussaan, että joillakin tulkeille järjestetyillä luennoilla poliisi on sanonut, että tulkin on edesautettava esitutkintaa. Tulkki ei kuitenkaan etiikkaansa puolesta voi edesauttaa tutkintaa tai poliisin työtä muutenkaan. Kaikki tulkit pohtivat haastattelussa, että onko tulkin soveliaista puuttua kuulusteluun, muutakin kuin tulkkauksen osalta. Ongelmaksi koetaan muun muassa sarkasmin käyttö, jota tulkit pyrkivät viestittämään äänenpainollaan ja ilmeillään. Kehonkielellä viestiminen ei kuitenkaan aina turvaa sitä, että viesti menisi kolmannelle osapuolelle oikein perille.

T2: Minulla on yksi esimerkki siitä, kun eräs kiinniotettu sanoi kuulustelussa, että hän oli käynyt virolaisessa kaupassa kello seitsemän jälkeen illalla. Tiedän itse kuitenkin tasan

tarkkaan, että se kyseinen kauppa on kiinni siihen aikaan, mutta en todellakaan sanonut sitä poliisille.

T1: Kerran oli sellainen tilanne, jossa epäilin itse, että kuultava nauhoittaa kuulustelua. En ollut varma, onko se sallittua ja en ollut varma edes siitä, nauhoittaako kuultava sitä todella. Mietitäänkö kuulustelun jatkamista sen jälkeen, kun olisin sanonut asiasta ääneen ja olisi käynyt ilmi, ettei kuultava tosiasiallisesti edes nauhoittanut kuulustelua. Olisin romuttanut luottamuksen niin kuultavan kuin poliisinkin silmissä.

T1: Joskus oli sellainen tilanne, kun kuulustelija kysyi kuultavalta, että olitko siellä sunnuntaina varastamassa, johon kuultava vastasi sarkastisesti, että minullahan on aina tapana sunnuntaisin käydä siellä varastamassa. Vaikka miten yritin käyttää äänenpainoa ja ilmeitä, niin kuulustelija ei ymmärtänyt sarkasmia. Enkä minä voi tulkkina mennä huomauttelemaan siitä, kun hyppisin sen kuulustelijan varpaille.

Kaikkien tulkkien vastauksista voitiin todeta, että poliisikuulusteluihin valmistautuminen on haasteellista. Tulkki saa ennen kuulustelua tietoonsa rikosnimikkeen, rikosilmoitusnumeron sekä kuultavan aseman, jos aina edes niitäkään. T3 kuvaili, että tulkki joutuu usein menemään poliisikuulusteluun täysin sokkona, minkä hän kokee haasteelliseksi. Tulkit pitivät yleisesti tärkeänä ja toivoivat, että poliisilta saisi jotain informaatiota tulevasta kuulustelusta, mutta he ymmärtävät myös sen, että kaikkea ei voi kertoa etukäteen. Tulkit saavat joka tapauksessa tapahtuman kulun tietoonsa kokonaisuudessaan kuulustelutilanteessa, joten miksi tiettyjä asioita ei voisi kertoa jo ennen kuulustelua. Tulkit ovat kuitenkin kertomansa mukaan työvuosiensa aikana oppineet työskentelemään poliisien kanssa, jolloin he ymmärtävät myös itse kysyä asioita. Näin tulkit pyrkivät helpottamaan omaa työtään.

T3: Olen kuitenkin kymmenessä vuodessa oppinut kysymään myös asioita, että siinä vaiheessa, kun kuulustelija tulee hakemaan minua odotusaulasta, kysyn että mistä tulevassa kuulustelussa on kysymys, onko kyseessä jatko kuulustelu, että olisi edes vähän kartalla siitä asiasta.

Tulkkien haastatteluissa toistui se, että poliisit saattavat usein puhua tulkille ja suora kontakti asiakkaan kanssa unohtuu. Keskustelu tulee kuitenkin käydä kuulustelijan ja kuultavan välillä, ja tulkki on ainoastaan helpottamassa kanssakäymistä siitä syystä, etteivät he puhu sa-

maa kieltä. Vuorovaikutustilanne tulisi olla siis samanlainen, kuin ilman tulkkiakin. Vastauksista voitiin kuitenkin todeta, että tämä ilmiö on poistumassa, joka koetaan olevan seurausta siitä, että tulkin käyttäminen on yleistynyt, varsinkin pääkaupunkiseudulla.

T1: Kuulustelija saattaa kysyä minulta, että voisitteko kysyä häneltä sitä ja sitä tarkoittaen kuultavaa. Kuulustelijan pitäisi kuitenkin puhua suoraan asiakkaalle, ei minulle.

Tulkit muistuttivat haastatteluissaan sitä, että tulkin on tulkattava lähtökohtaisesti kaikki, mitä puhutaan. Tämä ei kuitenkaan aina välttämättä toteudu, joista tulkit antoivat esimerkitapauksia. T3 toi esille, että yksi hänen työkielistänsä on englantia. Hän kertoi, että usein käy sitä, että poliisi keskeyttää tulkkauksen ja sanoo, ettei tarvitse tulkata, koska poliisi ymmärtää, mitä kuultava sanoo. Poliisi pystyy siis kontrolloimaan tulkkausta, koska osaa itsekin tulkin työkieltä eli tässä tapauksessa englantia. Tämä on ongelma muissakin kielissä, joita moni osaa suomen kielen lisäksi. T1 kertoi, että joskus kuulustelijan kanssa käytetään sellaista vaihtoehtoista tapaa, että tulkki tulkaa jostakin selvästä merkistä, niissä tilanteissa, kun kuulustelija ja kuultava eivät ymmärrä toisiaan. Tulkki kuitenkin painotti, että tämä on ristiriitaista sen vuoksi, että tulkin pitäisi tulkata kaikki, ei vain osaa puheesta, niin kuin aiemmin on kerrottu. Tällainen toimintatapa on hyvin yleinen esimerkiksi silloin, kun kuultavana on vironkielinen, joka osaa jonkin verran suomea tai vastaavasti, jos kuulustelu käydään englannin kielellä tulkin avulla.

T1: Joku kuulustelija saattaa joskus sanoa jostakin lauseesta, että tätä ei tarvitse tulkata, kun hän on ymmärtänyt sen ilman tulkkaustakin.

T3: Välillä on sitä, että poliisi sanoo, että tätä ei tarvitse tulkata, mutta niin kuin aiemmin sanoin, tulkki kuitenkin lähtökohtaisesti tulkaa kaiken, mitä puhutaan. On se kuultavallekin parempi tilanne, jos hän tietää kaiken, mitä siinä tilanteessa keskustellaan. Olipahan asia olennainen tai ei.

T3: Minun yksi työkielistä on englantia, jota kaikki osaavat jollain tasolla. Usein käy sitten sitä, että poliisi keskeyttää tulkkauksen ja sanoo, että ei tarvitse tulkata, ymmärsin kyllä.

T1 kertoi haastattelussaan, että tulkki ei voi arvailla, mitä tulkattava sanoo, vaan se pitää tietää. Ja jos tulkki ei sitä tiedä, silloin tulkattavan pitää toistaa. Väistämättä se hidastaa kuulusteluprosessia, kun samoja asioita toistetaan useaan kertaan. Tulkinnalle ei anneta mahdollisuutta tulkin ammattisäännösten mukaan.

Poliisien haastatteluista tuli yleisesti ilmi, että tulkkien ammattitaito ja pätevyys vaihtelevat paljon. Ammattitaidon heikko taso näkyy usein haasteena tulkattavissa kuulusteluissa. Tulkit hidastavat poliisien haastatteluiden perusteella kuulustelutilannetta huomattavasti, joka on yhteydessä tietenkin tulkin ammattitaitoon, joka vaikuttaa poliisien mukaan kuulustelutilanteen hitauteen. Mitä ammattitaitoisempi tulkki, sitä nopeammin tulkkauksen hoituu, eikä toistoja tarvita. Ammattitaidon koettiin olevan yhteydessä siihen, luottaako poliisi tulkkiin.

P1: Yksinkertaisen kuulustelun vetää läpi tunnissa, jos käydään kirjaimellisesti läpi kaikki oikeudet ja velvollisuudet, mutta tulkin kanssa se tunti ei riitä millään.

P2: Kahden tunnin kuulustelussa saa melkein varata sen tunnin lisäaikaa siihen tulkkaukseen.

P3: Tulkattaviin kuulusteluihin pitää aina varata enemmän aikaa.

On myös huomioitava, että ammattitaitoinen tulkki on edellytys asiakkaan oikeusturvan toteutumiselle. Tulkin kielitaito ei aina myöskään vastaa sitä, mitä tulkilta odotetaan. Välillä on tilanteita, kun tulkki ei puhu suomen kieltä kovinkaan hyvin, jolloin poliisin on vaikea ymmärtää tulkkia. Poliisit kertoivat, että joskus ongelmia ymmärtämisen kanssa on myöskin ollut tulkin ja kuultavan välillä. Poliisit kuvailivat näitä tilanteita seuraavalla tavalla:

P1: Kerran on käynyt niin, että se juttu oli jokin Kela -petos ja käytettävä kieli oli jokin vieraskieli, jostain Afrikasta. Asiakas puhui jonkin verran suomea, jolloin se asiakas korjasi tulkkia, kun sen tulkin kielitaito ei siihen riittänyt.

P2: On hyviä tulkkeja ja sitten on aika huonoja tulkkeja, että se on aika arpapeliä, millainen tulkki sattuu kohdalle.

P2: Yleensä viron, venäjä ja arabian kielen tulkin saa aika helposti, mutta sitten välillä kummastuttaa, kun ei välttämättä saakaan seuraavalle päivällä noidenkaan kielten tulkkeja, vaikka niitä puhujia on kuitenkin niin paljon. Välillä joutuu soittelemaan monta tulkkausfirmaa läpi, että saa tietyn kielen tulkin ja siihen menee tietysti oma aikansa, mikä on pois muun työn tekemisestä.

Poliisin täytyy ottaa tulkin hankkimisessa muitakin tekijöitä huomioon, tulkattavan kielen lisäksi. Tulkin hankkimisesta kysyttäessä P1 sanoi haastattelussaan, että tietyt kulttuurilliset sekä uskonnolliset asiat on otettava huomioon. Nämä asiat tulevat kuitenkin usein esille vasta kuulustelutilanteessa, eikä niihin osata aina varautua etukäteen. Rikostutkinnassa työskentelevän poliisin ammattitaitoon kuuluu se, että osaa katsoa näitäkin asioita ja kiinnittää niihin huomiota, jos se suinkin on etukäteen mahdollista. P3 kertoi, että myös tulkin sukupuoli on huomioitava muun muassa seksuaalirikoksissa. Seksuaalirikoksia koskevissa kuulusteluissa käydään läpi hyvin arkaluontoisia asioita, jonka vuoksi tulkin sukupuolella voi olla merkitystä asian selvittämisen kannalta.

P1: Naiskuultava ei välttämättä kerro, että mies on piessyt hänet, jos tulkki on mies. Etenkin arabikulttuurissa on tätä, mutta sehän ei ole tulkin vika, vaan poliisin. Tällainen seikka täytyy kuitenkin poliisina ottaa huomioon, kun sitä tulkkia hankitaan.

P2: Välillä varsinkin Lähi-idän maista tulevilla tulkin ja tulkattavan välillä voi olla jännitteitä, jos se tulkki on esimerkiksi nainen ja kuultava mies tai jos se tulkki on eri heimosta.

Kaikki kolme poliisia olivat sitä mieltä, että vuorovaikutustilanne heikkenee väistämättä tulkin ollessa läsnä kuulustelussa. P3 sanoi, että tulkin välityksellä ei pysty koskaan pääsemään yhtä hyvään vuorovaikutukseen, kuin samaa kieltä puhuvan kuultavan kanssa. Tämä korostuu varsinkin hankalien asiakkaiden kanssa. Kuultavan kanssa ei pystytä käyttämään kuulustelutaktiikan näkökulmasta samanlaisia asioita tulkin ollessa läsnä, kuin niin sanotussa tavallisessa kuulustelussa. Haastatteluiden perusteella voidaan kuitenkin todeta, että mitä ammattitaitoisempi tulkki, sitä vähemmän vuorovaikutustilanne tulkin vuoksi muuttuu. Tulkki on välikappale ja ollessaan ammattitaitoinen, poliisi ei välttämättä huomaa tulkin läsnäoloa.

P3: Esimerkiksi pidätetyn tai tutkintavangin kuulustelussa mahdollisten epäkohtien tai valheiden kyseenalaistaminen ei onnistu yhtä luontevasti, kun siinä on ns. välikäsi mukana.

P2: Tulkin läsnä ollessa tulee kuulustelussa puhuttua ehkä vähän muodollisemmin, eikä se keskustelu ole silloin niin luontevaa.

5.2.3 Etätulkkaus

Haastateltavilta haluttiin selvittää tämän teeman alla, mitä hyötyä ja vastaavasti, mitä ongelmia etätulkkaukseen liittyy, kun keskitytään nimenomaan puhelintulkkaukseen. Puhelintulkkaus on käytetyimmistä etätulkkauksen muodoista poliisiorganisaatiossa.

Yleisesti ottaen kaikki tulkit suosivat läsnäolotulkkauksta. Tulkit kokevat puhelintulkkauksen huonona puolena tekniikan heikon tason. Kehonkieli ja eleet jäävät puhelimen välityksellä käydyssä keskustelussa kokonaan pois, jolloin myös väärinymmärryksen riski kasvaa. Hyvä tulkki lukee ihmisiä samanaikaisesti, kun hän tulkkaa puhetta, mutta tätä ei puhelintulkkauksessa pystytä hyödyntämään. Muun muassa tämän vuoksi puhelintulkkauksta pidetään huonompana vaihtoehtona läsnäolotulkkauksen rinnalla.

Yksi haastateltavista sanoi, että poliisin on muistettava kertoa tulkille etätulkkauksessa, keitä puhelimen toisessa päässä on läsnä. Tämä on edellytys sille, että tulkki pystyy keskittymään itse tulkkaukseen paremmin, koska haastatteluissa tuli ilmi, että etätulkkaus vaatii ylipääntänsä tulkilta paljon enemmän keskittymistä. T2 sanoi, että kuulustelupöytäkirjan tarkastaminen on haasteellista puhelimesta, jonka vuoksi hän joutuu usein tukeutumaan vahvasti muistiinpanoihinsa. Samainen tulkki myös epäili, että jokainen, joka osallistuu etätulkkausena kuulusteluun, joutuu keskittymään siihen normaalia kuulustelua enemmän. Tämän kerrottiin liittyvän kehonkielen ja muiden eleiden puutteeseen. Kysyttäessä etätulkkauksesta, T1 sanoi, että epäselvä puhe korostuu puhelintulkkauksissa suurena haasteena. Tämäkin on yhteydessä hyvin paljon tekniikkaan ja sen heikkoon tasoon.

T1: Se on haaste se epäselvä puhe, eikä se ole ongelma vain niissä sunnuntaiaamun krapulatulkkauksissa. Tarkoitin krapulatulkkauksella siis sitä, että siellä on kuultavana ratti-juoppo.

Tulkkien vastauksista kävi ilmi, että puhelintulkkaus on järkevää silloin, jos kyseessä on jokin lyhyt, vähän aikaa vievä asia. Tämä näkyi vastauksissa siinä, että useamman tunnin kuulustelu täytyy tulkkien mukaan ehdottomasti hoitaa läsnäolotulkkausena. Tulkit kokevat etätulkkauksen hyväksi puoleksi sen nopeuden niissä tilanteissa, kun asian hoitamisella on kiire. Vastaavasti sama pätee tilanteisiin, jos tulkilla olisi pitkä matka tulla hoitamaan tulkkaus läsnä olevana, mutta pääkaupunkiseudulla tämä ei tietenkään ole ongelma. Tulkit sanoivatkin haastatteluissaan, että maakunnissa tulkaavat tulkit tekevät väistämättä enemmän puhelintulkkauksia, kuin esimerkiksi he, jotka työskentelevät pääkaupunkiseudulla.

T3: Ymmärrän kyllä, että Kainuun poliisi soittaa, kun sillä on saksalainen eläkeläinen, joka on kolhaissut jonkun autoa kävelysauvalla, eikä se puhu, kuin saksaa. Sellainen tilanne hoituu totta kai puhelimesta, kun se on niin nopea pikkujuttu. En ole koskaan joutunut tulkaamaan esimerkiksi huumausainerikokseen liittyvää kuulustelua puhelimesta.

T1: Olen sitä mieltä, että kaksi tuntia on ehdottomasti yläraja puhelintulkkaukselle.

Poliisien vastauksia läpi käydessä oli selvää, että mielipiteet etätulkausta kohtaan olivat hyvin samankaltaisia kuin tulkeilla. Yhteenvetona voisi todeta, että tekniikan riittämätön taso ja tekniset toimintaongelmat ovat suuri yksittäinen tekijä, miksi myös poliisit suosivat läsnäolotulkausta etätulkkauksen sijaan. Poliisissa ei ole varauduttu laitteisiin, joiden avulla puhelintulkkaus olisi sujuva tapa hoitaa vierasta kieltä puhuvan kuultavan tulkkaus.

P3: Eniten ongelmia aiheuttaa surkeat laitteet niiden suorittamiseksi. Käytännössä ne hoidetaan kaiutinpuheluna siten, että tutkija laittaa oman puhelimensa hänen ja kuultavan välille ja molemmat joutuvat kyyristelemään puhelimen lähelle, että ääni kuuluu kunnolla.

P2: Se on vielä raskaampi ja hitaampi prosessi, mutta siihen vaikuttaa lähinnä nämä meidän laitteet, eikä niinkään se tulkkaus.

P3: Valitsen puhelintulkkauksen, jos asia on erittäin kiireellinen tai kyseessä on lievä rikos eikä ole niin väliä onko tulkki paikalla vai ei.

Etätulkkauksen etuna pidetään myös poliisien keskuudessa sen tuomaa nopeutta, mutta hoidettava kuulustelu tulisi olla suhteellisen yksinkertainen, jossa pääasiassa esitettäisiin suorita

kysymyksiä. Yleensä kuulusteluissa pyritään esittämään avoimia kysymyksiä, mutta etätulkkauksessa se koetaan haasteelliseksi. Kaikki poliisit kertoivat pyrkivänsä aina saamaan läsnäolotulkkauksen, mutta usein puhelintulkkaus on ainoa mahdollinen vaihtoehto varsinkin, jos tulkkausta tarvitaan nopeasti.

P1: Sanoisin, että puhelintulkkauksella kannattaa hoitaa ainoastaan hyvin yksinkertaiset kuulustelut.

P2: Se voisi olla ihan hyväkin, jos laitteet olisivat hyvät, kun tulkki ei pääsisi silloin olemuksellaan vaikuttamaan tilanteeseen millään tavalla.

5.2.4 Kehitettävää

Haastateltavilta kysyttiin tähän teemaan liittyen, että miten poliisien ja tulkkien yhteistyö heidän mielestään toimii. Pyrimme lisäksi selvittämään, miten heidän yhteistyötään voitaisiin kehittää.

Vaikka tulkeilla on enimmäkseen positiivisia kokemuksia tulkattavista kuulusteluista, kehitettävääkin löytyi. Tulkit kokevat yleisesti, että heidän olisi hyvä saada tietoa kuulusteluun liittyvistä asioista etukäteen, ennen kuulustelua. Toive tuli esille varsinkin niissä tilanteissa, kun tutkittava asia sisältää erikoista termistöä, kuten talousrikoksissa. Näin tulkit pystyisivät valmistautumaan sanastollisesti kuulusteluun. T1 sanoi haastattelussaan, että hän haluaisi tietää ennen kuulustelua, jos kuultava on lapsi, jo siitä syystä, että niissä tapauksissa kuulustelut videoidaan. Lapsiin kohdistuvat rikokset eivät ole rankkoja pelkästään poliisille, vaan myös tulkille. Kun tulkki tietäisi etukäteen, että asia koskee lapsen kohdistunutta rikosta, pystyisivät he valmistautumaan kuulusteluun myös henkisesti.

T1 kertoi tapauksen, jossa tutkija oli tuonut hänelle pinkan tutkintavangille osoitettuja kirjeitä. Tutkija oli pyytänyt, josko tulkki voisi käydä läpi, mitä kirjeisiin on kirjoitettu, jos sieltä sattuisi löytymään jotakin sellaista, mikä liittyisi tutkittavaan tapaukseen. Haastateltavan mukaan tilanteesta tekee ongelmallisen se, että tulkki ei ole täysin perillä, mitä tutkittavassa asiassa on tapahtunut ja mikä asiaan voisi liittyä. Tällöin tulkille tulee tulkinnan mahdollisuus. Tulkkien säännöstö kuitenkin velvoittaa, ettei tulkin pidä tulkita, vaan ainoastaan tulkata eli kertoa faktat. Toivomus oli, että tämänkaltaisesta toiminnasta saataisiin virallista ohjeistusta.

Poliisien haastatteluissa tuli ilmi, että tulkkien ammattitaito voi vaihdella tulkista riippuen, joka taas vaikuttaa siihen, luottaako poliisi tulkkiin. T3 huomautti, että poliisiin tulisi käyttää ammattitulkkeja. Käyttämällä ammattitulkkeja poliisin ja tulkkien välille muodostuisi parempi luottamussuhde. Tulkit toivat esille lisäksi, että poliisit voivat sanoa tulkille, mitä he haluavat ja miten he haluavat asian hoidettavan, jos poliisilla on jokin näkemys siitä, miten he haluavat kuulustelutilanteen hoidettavan.

T3: Se pitäisi olla niin, että tulkki ei ole vaan sellainen, joka on pakko ottaa sinne sössimään se kuulustelu. Hyvä tulkki on periaatteessa välikappale, joka ei vaikuta siihen itse kuulusteluun kuin ainoastaan kääntämällä sitä puhetta.

Tulkit toivoivat, että he saisivat tietää tutkittavasta asiasta hieman enemmän, joka helpottaisi heidän valmistautumistansa. P1 kertoi, että hän on ajatellut, että kertoisi tutkittavasta asiasta enemmän ennakkoon nimenomaan tulkin valmistautumista silmällä pitäen, mutta toteaa myös, että tulkin on oltava sen verran ammattitaitoinen, että tulkilla on sanasto hallussa ilman tätäkin. Valmistautuminen ei aina kuitenkaan koske ainoastaan sanastoa niin, kuin aiemmin tuli esille.

Poliisit olivat sitä mieltä, että kiireellisiä tapauksia varten poliisiasemalla olisi hyvä olla päivystävä tulkki, joka hallitsisi alueen yleisimmät kielet. Tällainen päivystävä tulkki olisi saatavilla esimerkiksi virka-aikana, ja ennen kaikkea nopeasti. Yksi poliiseista kuitenkin muistutti samanaikaisesti, että päivystävä tulkki olisi täysin kustannuskysymys, johon ei tällä hetkellä ole kykyä. P3 sanoi haastattelussaan, että usein tulee vastaan tilanteita, että kuultava ei saavu kuulusteluun, mutta tulkki on kuitenkin varattu poliisilaitoksen laskuun. Tulkeille maksetaan siis joka tapauksessa, vaikka kuulustelu ei toteutuisikaan. Edellä mainittu päivystävä tulkki voisi auttaa juuri tämänkaltaisissa tilanteissa. Päivystävää tulkkia ei tarvitsisi välttämättä varata etukäteen, mutta se olisi kuitenkin mahdollista. Kustannukset eivät välttämättä kokisi tämän myötä kuitenkaan muutoksia, koska päivystävä tulkki lisäisi osaltaan kustannuksia.

Palautteen antaminen oli yksi asia, joka nousi esille kehittämiskohteena. Poliisit kuvailivat, että tulkeille ei pysty antamaan palautetta kovinkaan helposti tai ylipäättänsä tulkkien kanssa ei pystytä keskustelemaan. Tähän osasyynä voi olla se, että poliisit maksavat tulkkien käy-

töstä, joten tulkkaukseen on eräänlainen ostopalvelu eli tulkit tulkkavat ja poliisi maksaa tulkeille siitä. P2 sanoi haastattelussaan, että palautteen antamista pitäisi kehittää puolin ja toisin, jolloin myös tulkit pystyisivät antamaan palautetta poliiseille ja näin poliisit pystyisivät kehittämään omaa toimintaansa.

P3: Palautetta pitäisi olla helpompi antaa, jos tulkin toiminnassa tai kielitaidossa on selviä puutteita, mitkä vaarantavat kuultavan oikeusturvan.

Poliisien vastauksista oli nähtävissä, että kaikista ihanteellisimmin tilanne olisi silloin, kun poliiseilla itsellään olisi kielitaitoa, jolloin ulkopuolisia tulkkareita ei tarvittaisi yhtä paljon. Toisena vaihtoehtona esille nousi se, että tulkeilla olisi poliisin koulutus, jolloin he ymmärtäisivät kuulusteluprosessin kokonaisuudessaan. Nämä ovat kuitenkin niitä asioita, mitkä vaativat hyvin paljon työtä, eivätkä ne ole näin ollen poliisien mukaan realistisia tavoitteita. Vantaalla työskentelee totta kai poliiseja, joilla on kielitaitoa, mutta osataanko heitä hyödyntää, siihen emme osaa tämän tutkimuksen perusteella vastata.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimus ei ole valmis vielä aineiston analysoimisen jälkeen, vaan tuloksia on tutkijan toimesta tulkittava. Tulkinnalla voidaan tarkoittaa sitä, että tutkija pohtii analyysissä saamiaan tuloksia ja tekee niistä omia johtopäätöksiä.⁶² Tässä luvussa tuomme esille tekemiämme johtopäätöksiä viitaten haastatteluaineistoon sekä tutkimuksen teoreettiseen viitekehukseen.

Opinnäytetyö toi esille sekä poliisien, että tulkkien kokemuksia tulkattavista kuulusteluista. Haastatteluiden myötä pystyimme tekemään johtopäätöksiä siitä, että pääsääntöisesti tulkkien ja poliisien yhteistyö on toimivaa, mutta myös kehittämiskohteita saatiin esiin, joka oli yksi tämän opinnäytetyön tavoitteista. Uskomme myös, että tämän työn avulla sekä poliiseilla, että myös tulkeilla, on mahdollisuus jossain määrin hahmottaa ja ymmärtää paremmin toistensa näkemys tulkattavissa kuulusteluissa sekä ymmärtää toistensa intressejä.

Verrattaessa työn teoreettista viitekehystä saamaamme haastatteluaineistoon, vahvistui käsitys siitä, että tulkkien ammatti- sekä kielitaito vaihtelevat hyvin paljon. Tulkkauksesta koskevassa luvussa tuli ilmi, että tulkin ammattinimikettä ei ole suojattu millään lailla, mikä mahdollistaa sen, että lähes kuka tahansa voi toimia tulkkina. Poliisit toivat esille haastatteluisaan, että tulkkien ammattitaito ei ole aina niin hyvä, mitä he odottavat. Poliisi ei tiedä koskaan ennen kuulustelua, minkä tasoinen tulkki on tulossa tulkkamaan kuulustelua, jos hän ei ole kyseistä tulkkia aiemmin käyttänyt. Tämä voi olla yksi syy sille, miksi tulkin käyttöä ajatellaan lisähaasteena tai tulkkeihin ei ylipäättänsä välttämättä luoteta poliisien keskuudessa. Tulkin pätevyys onkin suoraan yhteydessä poliisiin ja tulkin väliseen luottamukseen.

Opinnäyttemme etätulkausta käsittelevässä teoriaosuudessa nousi esille, että etätulkkauksen etuna pidetään usein sen nopeutta ja sitä, ettei tulkin tarvitse olla fyysisesti läsnä samassa tilassa muiden tulkkauksetapahtumaan osallistuvien kanssa. Myös meidän haastatteluaineistossamme esille nousi juurikin nämä seikat koskien etätulkausta. Yllättävää oli se, kuinka paljon jokainen haastateltava painotti etätulkkauksen olevan toissijainen vaihtoehto tekniikan heikon tason vuoksi. Varsinkin pääkaupunkiseudulla tulkattavia kuulusteluja on hyvin

⁶² Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, s. 213

paljon, joten pohdimme, miten tekniikkaan ei ole kuitenkaan kiinnitetty huomiota tai panostettu yhtään enempää. Puhelintulkkausta käytetään omien kokemustemme perusteella kuitenkin hyvin paljon.

Yksi haastattelumamme tulkki toi esille tavan, jota käytetään satunnaisesti kuulustelijan kanssa. Kysymys on siitä, että tulkki tulkkaa puhetta ainoastaan selvästä merkistä, eikä näin ollen tulkkaa kaikkea, mitä tilanteessa puhutaan. Pohdimme, että kuinkahan harmaalla alueella tämän kaltaisissa tilanteissa toimitaan. Milloin tulkkaukseen osallistuvat henkilöt voivat olla varmoja siitä, että toinen ymmärtää toisen henkilön viestin oikein, jos kielitaito on kuitenkin sellainen, että tulkki on täytynyt hankkia kuulusteluun? Kuulusteluita koskevassa luvussa esille kuitenkin nousi, että kielestä riippumatta kaikille on mahdollistettava tasavertainen rikosprosessi.

Vuorovaikutus on keskeinen asia koskien sekä kuulusteluita, että myöskin tulkkausta. Haastatteluaineistoa läpi käydessä huomasimme, että kaikki haastatteluvamme painottivat vuorovaikutuksen tärkeyttä. Poliisit kokevat vuorovaikutuksen heikentyvän tulkin ollessa läsnä kuulustelussa, mutta myös tulkit toivat esille, että heidän vuorovaikutuksensa kärsii asiakkaan kanssa, jos luottamussuhdetta ei saada muodostettua. Yhden poliisin haastattelusta kävi ilmi, että vuorovaikutus olisi tulkin läsnä ollessa parhaimmillaan silloin, jos tulkki sijoitettaisiin joko kuultavan tai kuulustelijan taakse. Näissä tilanteissa kuitenkin työturvallisuus sekä kuulustelutilojen ahtaus on otettava huomioon.

Tulkit toivat esille haastatteluissaan, että he ovat kohdanneet tilanteita, joissa poliisi on jättänyt tulkin kuultavan kanssa kuulusteluhuoneeseen esimerkiksi kääntämään oikeuksia ja velvollisuuksia. Kaikki haastattelumamme poliisit kuitenkin muistuttivat haastatteluissaan, että tulkin työturvallisuus on asia, joka täytyy huomioida ja on poliisin vastuulla. Mielestämme tulkin työturvallisuus ei ole poliisin näkökulmasta näissä tilanteissa kuitenkaan huomioitu. Tulkkien vastauksista ei käynyt ilmi, mikä kuultavan rooli on tilanteissa ollut, kun heidät on jätetty kuultavan kanssa kahdestaan. Pohdimme kuitenkin, että oli se kuultavan rooli mikä tahansa, poliisi vastaa tulkin työturvallisuudesta ja työturvallisuus on uhattuna, jos poliisi ei ole kuulusteluhuoneessa koko ajan läsnä.

Kaksi huomion arvoista seikkaa nousi esiin tulkkien ja poliisien haastatteluista: tulkit painottivat sitä, että heidän tehtävänsä on tulkata haluttu kieli, mutta silti esiin nostettiin tulk-

kien ”konemainen” kohtelu ja se, että poliisi ei aina anna tulkille mahdollisuutta luoda luottamussuhdetta kuultavan kanssa. Tapa, jolla tulkit kertomansa mukaan luovat luottamusta kuultavaan, on pieni keskustelu ennen kuulustelua aiheesta, joka ei liity itse kuulusteluun. Poliisit taas toisinaan kokevat ylimääräisen keskustelun kuultavan kanssa turhana ja kuulustelua haittaavana seikkana, koska tämän kerrottiin pitkittävän kuulustelua. Raja on siis hiuksenhieno, milloin tilanne miellyttää molempia ammattikuntia. Yksi tulkeista sanoi haastattelussaan, että tulkeille painotetaan koulutuksen yhteydessä, että tulkattavan kanssa ei ole soveliasta käydä ylimääräistä keskustelua. Tämä on hieman ristiriitaista.

Haastattelemiemme tulkkien keskuudessa toivottiin yleisesti poliiseilta enemmän informaatiota tulevasta kuulustelusta, jotta he pystyisivät valmistautumaan kuulusteluun ja näin hoi-taa sen osaltaan paremmin. Tulkit kertoivat ymmärtävänsä, ettei kaikkea kuitenkaan voi kertoa etukäteen. Poliisiorganisaatiossa käsitellään arkaluontoisiakin asioita, joka varmasti osaltaan vaikuttaa siihen, että informaatiota ei tässäkään asiassa voida aina antaa. Kaksi tulkkia pohtivat haastatteluissaan, että he saavat tapahtuman kulun kuulustelutilanteessa joka tapauksessa tietoonsa kokonaisuudessaan, joten miksi tiettyjä asioita ei voisi kertoa jo tulkkia hankittaessa. Tulkkia hankittaessa poliisin ja tulkin välillä toimii kuitenkin aina välikäsi, joka on tulkkauspalveluilla työskentelevä asiakaspalvelija. Informaatio pitäisikin antaa suoraan tulkille, joka on asian kanssa tekemisissä. Pohdimme, että tällaista informaatiota voisi antaa silloin, kun tulkki saapuu kuulusteluun, ennen varsinaisen kuulustelun aloittamista, jolloin arkaluonteisetkaan asiat eivät joudu ihmisten käsiin, jotka eivät ole asian kanssa varsinaisesti tekemisissä.

Huomion arvoista oli, että molempien ammattikuntien edustajat mainitsivat palautteen antamisesta ja sen puutteesta. Ajattelevatko poliisit sitten esimerkiksi niin, että tulkki on tulkkaamassa sen kyseisen kuulustelun ja seuraavalla kerralla tulkki on joku aivan muu, jonka vuoksi palautetta ei anneta. Osasyynä voi tietenkin olla aikataulu, joka painaa sekä rikostutkinnassa työskenteleviä poliiseja, että myöskin tulkkeja, jotka kertoivat välillä menevänsä tulkkaustapahtumasta toiseen, hyvin nopealla aikataululla. Voidaanhan asia kokea niin, että jos palautteen antamiselle ei järjestetä erillistä aikaa, ei sitä mielellään annetakaan. Poliisien haastatteluista ilmi tulikin, että tulkin hankkiminen ja tulkattava kuulustelu ovat itsessään jo hitaita prosesseja, jotka vievät paljon rikostutkinnassa työskentelevän poliisin työaikaa. Palautteen antaminen tulisi vielä sitten kaiken tämän edellä mainitun työn päälle. Pohdimme, että olisiko mahdollista luoda esimerkiksi jokin palautteenanto -kanava, jota kautta Semantix

Finland Oy:n alla työskentelevät tulkit ja Vantaan rikostutkijat pystyisivät antamaan palautetta, joko toisilleen tai esimiestasolle. Tällöin palautteen antaminen olisi ohjattua ja mahdollisesti vähän aikaa vievää.

Kaksi haastattelemaamme tulkkia esittivät meille kysymyksen haastatteluiden yhteydessä, että koulutetaanko meitä Poliisiammattikorkeakoulussa tulkin käyttämiseen. Meille kummallekaan ei tullut mieleen, onko aiheesta puhuttu jonkin asian yhteydessä, mutta varsinaista opetusta tähän liittyen ei kuitenkaan Poliisiammattikorkeakoulun opintosuunnitelmassa ole. Koemme, että olisi tärkeää opettaa poliisiopiskelijoille koulutuksessa esimerkiksi kuulusteluopin yhteydessä, miten tulkin kanssa tulee toimia varsinkin, kun tulkin käyttäminen on yleistynyt viime vuosina niin paljon. Tulkkaustapahtumaan liittyy kuitenkin erilaisia tekijöitä, jotka vaikuttavat tulkattavan kuulustelun onnistumiseen. Niin kuin haastatteluaineistosta tuli ilmi, poliisin on otettava kulttuurilliset ja uskonnollisetkin asiat huomioon. Osaatanko näitä asioita sitten ajatella edes etukäteen, jos niistä ei ole koulutuksen aikana puhuttu lainkaan.

7 POHDINTA

Tässä luvussa pohdimme opinnäyteprosessia ja sen luotettavuutta. Pyrimme tuomaan ilmi, miten olemme mielestämme opinnäytteen tekemisessä onnistuneet ja mitkä asiat prosessissa ovat olleet haasteellisia. Lopuksi tuomme esille, miten tutkimusta voisi jatkaa ja mitä lisätutkimamahdollisuuksia aihealueeseen liittyy.

7.1 Laatu ja luotettavuus

Opinnäyteprosessin kannalta luotettavuuden arviointi on keskeisessä asemassa. Opinnäyte-työn luotettavuutta arvioidessa tulee ottaa huomioon, että olemme molemmat toimineet poliiseina rikostutkinnassa ja täten osallistuneet myös itse tulkattaviin kuulusteluihin. On siis selvää, että meillä kummallakin on omakohtaisia kokemuksia ja ennakkokäsityksiä siitä, mitä tulkattavassa kuulustelussa tulee ottaa huomioon, ja kuinka vuorovaikutustilanne muuttuu verrattuna kuulusteluun, joka suoritetaan samaa kieltä puhuvan asiakkaan kanssa. Pyrimme toteuttamaan tutkimuksen kuitenkin hypoteesittomasti. Laadullisessa tutkimuksessa hypoteesittomuus tarkoittaa sitä, että tutkijalla ei ole lukkoon lyötyjä olettamuksia tutkimuskohteesta tai eteen tulevista tutkimustuloksista. Kokemukset vaikuttavat, mutta ne eivät saa rajata tutkimuksellisia toimenpiteitä.⁶³ Koemme, että tutkimukselliset toimenpiteet eivät ole muuttuneet omien kokemustemme vuoksi, koska pyrimme jättämään omat kokemuksemme tutkimuksen ulkopuolelle.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan mitata kahden pääkäsitteen *reliabiliteetin* ja *validiteetin* avulla. Reliabiliteetti tarkoittaa tutkimustyön pysyvyyttä eli sitä, jos tämä tutkimus toteutettaisiin uudestaan, olisivatko tutkimustulokset samankaltaisia⁶⁴. Tämän tutkimuksen tulokset perustuvat yksittäisten ihmisten kokemuksiin pienellä otannalla ja ovat osaltaan paikkakuntasidonnaisia. On mahdollista, että jos tämä tutkimus toteutettaisiin Lapin poliisilaitoksella, tulokset voisivat olla erilaisia jo pelkästään sen vuoksi, että Vantaalla käytetään mahdollisesti enemmän tulkkeja, kuin Rovaniemellä. Tutkimustuloksiin voisi lisäksi vaikuttaa jokaisen poliisilaitoksen ja -aseman tavat toimia yhteistyössä tulkkien kanssa. Tällöin kokemukset voisivat erota toisistaan lähestymistavasta riippumatta. Otanta eli haastattelemamme

⁶³ Eskola & Suoranta 2003, s. 19

⁶⁴ Kananen 2015, s. 343

joukko oli pieni, mutta laadullisessa tutkimuksessa täytyy keskittyä nimensä mukaisesti aineiston laatuun, ei niinkään sen määrään. On kuitenkin mahdollista, että suuremmalla määrällä toteutettuja haastatteluja, haastatteluaineisto olisi ollut hieman erilainen.

Validiteetti tarkoittaa sitä, mittaako tutkimusmenetelmä juuri sitä, mitä on tarkoituskina mitattava⁶⁵. Ovatko tutkimuksessa tehdyt johtopäätökset ja tulokset siis oikeita. Kaikki haastattelut ovat toteutettu kasvotusten esittämällä avoimia kysymyksiä ja tarvittaessa pyysimme haastateltavia tarkentamaan heidän vastauksiaan. Tällä tavalla pystyimme varmistamaan sen, että haastateltavat vastaavat juurikin kysytyihin kysymyksiin, eikä niiden viereen. Edellytyksenä tämän onnistumiselle oli se, että olemme koko ajan tietoisia siitä, mitä kysytään ja mihin haluamme vastauksia. Haastatteluiden teemat ja niiden alla olevat kysymykset olivat suunniteltu niin, että ne vastasivat tutkimusongelmaamme.

Haastattelut olisivat olleet mahdollista toteuttaa myös strukturoidulla lomakekyselyllä, mutta se olisi vaatinut huomattavasti tarkemman kysymysten asettelun sekä huomattavasti enemmän etukäteen laadittuja kysymyksiä. Koemme, että haastateltavamme toivat asioita hyvin laajasti esille siitä syystä, että heille esitettiin avoimia kysymyksiä ja pääsimme keskustelemaan luontevasti haastatteluiden lomassa. Lisäksi tarkentavien kysymysten esittäminen olisi ollut haastavaa, jos haastattelu olisi toteutettu lomakekyselynä. Huomasimme haastattelutilanteessa, että välillä haastateltava saattoi ymmärtää kysymyksen väärin, mutta kasvokkain käyty haastattelu mahdollisti sen, että kysymystä pystyi täsmentämään ja tarkentamaan. Tutkimuksen tavoitteiden ja niiden onnistumisen vuoksi koemme, että puolistrukturoitu teemahaastattelu oli oikea tapa kerätä aineistoa tutkimustamme varten.

7.2 Tutkimuksen onnistuminen

Opinnäytteellämme oli tarkoitus syventää omaa tietämystämme aiheesta sen lisäksi, että tietoa saatetaan muille, eritoten tutkimuskohteena olevalle poliisiasemalle ja tulkkauspalvelulle. Niin kuin aiemmin tuli esille, koemme päässeemme tutkimuksen tavoitteisiin haastatteleamalla sekä poliiseja, että tulkkeja puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla sekä analysoimalla tätä aineistoa. Onnistuimme mielestämme tutkimuksen tavoitteissa koskien sen sisältöä ja laatua. Saimme selvitettyä tutkimuksellamme tulkattaviin kuulusteluihin liittyviä

⁶⁵ Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, s. 226

erityispiirteitä ja haasteita, mutta myös kehittämiskohteita tulkin ja poliisin yhteistyössä. Nämä edellä mainitut asiat olivatkin tutkimuskysymyksiä, joihin halusimme tutkimmellamme vastauksia.

Haastattelut sujuivat mielestämme hyvin, vaikka meille kummallekin tämä oli ensimmäinen opinnäytetyö. Onnistuimme mielestämme siinä, ettemme ohjailleet haastatteluita tiettyyn suuntaan. Yllättävää oli se, kuinka samankaltaisia vastauksia haastateltavilta sai tiettyjen teemojen alle. Tutkimuksen tekeminen oli meille uutta ja haastattelutilanteet olivat jokseenkin jännittäviä, joka saattoi näkyä haastattelutilanteissa siinä, ettemme esittäneet haastateltaville tarkentavia kysymyksiä välttämättä niin paljon, kuin olisi ollut tarpeen. Tämän huomasimme haastatteluaineiston litteroimisen yhteydessä. Onnistuimme kuitenkin siinä, että haastateltaviin ei tarvinnut ottaa enää jälkeensä yhteyttä. Alun perin olimme suunnitelleet haastattelevamme viittä poliisia ja viittä tulkkia, mutta saimme kuudella haastattelulla niin runsaasti materiaalia kasaan, että tulimme siihen lopputulokseen, että ylimääräisillä haastatteluilla ei olisi ollut tutkimuksemme kannalta painoarvoa.

Mielestämme haastava asia tutkimuksessa oli haastatteluaineiston analyysivaiheessa yhtäläisyyksien ja eroavaisuuksien löytäminen. Haastattelumateriaalia kertyi yllättävän paljon ja haastateltavien vastauksia saattoi olla asiayhteydestä irrallaan, jolloin niiden poimiminen niin sanottuihin teemalokeroihinsa oli työläämpää. Käytimme kuitenkin aikaa analyysivaiheeseen, joten onnistuimme siinä suunnitellusti. Oli kuitenkin yllättävää, kuinka työlästä haastatteluiden analysointi todellisuudessa oli. Työlääksi vaiheeksi opinnäyteprosessissa koimme lisäksi teoriapohjan kasaamisen ja lähteiden etsimisen. Oli kuitenkin helpottavaa huomata, kuinka omaa tutkimusta osasi peilata ja käsitellä luontevammin teoreettisen aineiston keräämisen jälkeen.

Haastatteluaineistoa läpikäydessä huomasimme, että poliisit kertoivat ongelmallisia asioita tulkeista ja tulkattavista kuulusteluista hyvin vapaasti, verrattuna tulkkeihin. Poliisit saattoivat luottaa meihin haastattelijoina enemmän, koska edustamme heidän kanssaan samaa ammattikuntaa. Painotimme haastatteluissa tulkeille, että vaikka edustammekin poliisiorganisaatiota, pyrimme silti olemaan mahdollisimman objektiivisia. Huomasimme kuitenkin, että osa tulkeista saattoi arastella vastata rehellisesti esittämiimme kysymyksiin. Meillä oli tietty ennako-odotus tulkkien antamista vastauksista teoreettisen materiaalin vuoksi, mutta vastaukset eivät kuitenkaan vastanneet täysin odottamaamme, joka saattoi näkyä meille tulkkien

arkuutena. Toisaalta emme voi tietää, olisivatko tulkit tuoneet esille sen enempää mitään seikkoja, jos haastattelijana olisi ollut poliisiorganisaation ulkopuolinen henkilö.

Tutkimusongelmaa pohtiessa mietimme myös sitä, olisimmeko pyrkineet selvittämään tulkattavien kuulusteluiden hyötyjä, mutta totesimme sen olevan mahdotonta ja tarpeetonta. Mielestämme tulkin käyttäminen ja läsnäolo kuulustelussa on välttämätöntä, jos poliisi ei puhu kuultavan kanssa samaa kieltä, joten olisi jokseenkin epäoleellista pohtia, mitä hyötyä tulkista on. Tulkin käytön hyödyt eivät siis olleet omana teemanaan haastattelurungoissa, mutta toimme haastateltavien kertomia hyötyjä ja etuja esille haastatteluaineiston analyysin eri vaiheissa.

7.3 Lisätutkintamahdollisuudet

Tutkimuksessamme tuli ilmi, että etätulkauksen hyötynä pidetään sen nopeutta, mutta heikkoutena tekniikkaa. Tutkimus, jossa selvitetäisiin tulkattavissa kuulusteluissa käytettävää tekniikkaa ja sen kehittämismahdollisuuksia, voisi olla tarpeellinen. Tutkimuksessamme tuli myös ilmi, että ihanteellista olisi, jos poliisimiehillä itsellään olisi kielitaitoa hoitaa vieras-kielisten asiakkaiden asioita. Meidän tiedossamme on, että esimerkiksi Vantaalla työskentelee tällaisia kielitaitoisia poliiseja, mutta osataanko heitä hyödyntää ja miten, voisi olla hyvä tutkimuskohde.

Tulkattavat kuulustelut yleistyvät koko ajan ympäri Suomen kasvavan esimerkiksi maahanmuuton seurauksena. Vastaavanlainen tutkimus olisi mielestämme relevantti toteuttaa jonkin ajan kuluttua, kun tulkattavat kuulustelut ovat yhä enemmän osa arkipäiväistä poliisin toimintaa. Meidän tekemäämme tutkimusta pystyttäisiin vertaamaan uudelleen toteutettuun tutkimukseen haastatteluaineiston osalta, mutta lisäksi pystyttäisiin selvittämään se, ovatko selvittämämme kehittämiskohteet kokeneet muutoksia.

LÄHTEET

Alasuutari Pertti (2011): *Laadullinen tutkimus 2.0*. Vastapaino, Tampere.

Eskola Jari & Suoranta Juha (2003): *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2010/64/EU, annettu 20.10.2010, oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä. Luettavissa osoitteesta: www.eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:280:0001:0007:fi:PDF
Luettu: 25.9.2018

Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999 - Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi.

Fredman Markku (2013): *Rikosasianajajan käsikirja*. Talentum, Helsinki.

Hakala Juha T. (2004): *Opinnäyteopas ammattikorkeakouluille*. Gaudeamus, Helsinki.

Hakkala Henriikka (2001): *Poliisikuulustelujen tulkkauksen kielelliset, kulttuuriset ja sosiologiset erityispiirteet*. Pro-Gradu –tutkielma, Turun yliopisto.

Halttunen Johanna (2016): *Kielelliset oikeudet osana oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä esitutkintavaiheessa*. Itä-Suomen yliopisto, Pro Gradu –tutkielma.

Helminen Klaus, Fredman Markku, Tolvanen Matti, Kanerva Janne & Viitanen Marko (2014): *Esitutkinta ja pakkokeinot*. Talentum, Helsinki.

HE 222/2010 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.

Hirsjärvi Sirkka & Hurme Helena (2011): *Tutkimushaastattelu – teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus, Helsinki.

Hirsjärvi Sirkka, Remes Pirkko & Sajavaara, Paula (2008): *Tutki ja kirjoita*. Tammi, Helsinki.

Hoivala Tiina (2011): *Ammattina asioimistulkki – Tulkin rooli ja tehtävät poliisin näkökulmasta*. Tampereen yliopisto, Kandidaatintutkielma.

International Association of Conference Interpreters: *Code of Professional Ethics (2018)*. Luettavissa osoitteessa: <https://aiic.net/page/6724/code-of-professional-ethics-2018-version/lang/1>.

Luettu 16.1.2019

Isolahti Nina (2014): *Tulkkauksen tarkkuus rikosoikeudenkäynnissä - Saavuttamaton ihanne*. Tampereen yliopisto.

Jafarzadeh Pouya (2015): *Puhelintulkkaukseen vaikuttavien tekijöiden tilastoanalyysi suomalaisten viranomaisten näkökulmasta*. Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Kananen Jorma (2015): *Opinnäytetyön kirjoittajan opas - Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun*. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Karikoski Aino (2018): *Voiko todistajan muistiin luottaa? - Muistiin liittyvä problematiikka ja sen vaikutus esitutkinnassa annetun todistajanlausunnon luotettavuuteen*. Poliisiammattikorkeakoulu, opinnäytetyö.

Koskinen Kaisa, Vuori Jaana & Leminen Anna-Kaisa (2018): *Asioimistulkkaukseen: monikielisen yhteiskunnan arkea*. Vastapaino, Tampere.

Lund Christine & Sinko Kirsi (1998): *Asioimistulkin aapinen*. Lingua Nordica Oy, Helsinki.

Nuppola Simo (2016): *Kuulustelulainsäädännön historia ja muutokset 1989-2016*. Poliisiammattikorkeakoulu, opinnäytetyö.

Opetushallitus - Oikeustulkki- ja tulkki- ja tulkkien liitto.

Luettavissa osoitteessa: www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/oikeustulkki- ja_tulkki- ja_tulkkien_liitto
Luettu 24.9.2018

Saaranen-Kauppinen Anita & Puusniekka Anna 2006: KvaliMOTV, Kvalitatiivinen I. laadullinen tutkimus.

Luettavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L1_2.html.
Luettu 27.9.2018

Saaranen-Kauppinen Anita & Puusniekka Anna 2006: KvaliMOTV, Litterointi.

Luettavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_1.html.
Luettu 27.9.2018

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto – Tulkin ammattisäännöstö.

Luettavissa osoitteessa: <https://www.sktl.fi/@Bin/33666/tulkin+ammattisäännöstö.pdf>
Luettu 20.9.2018

Tilastokeskus, Suomi lukuina 2018

Luettavissa: <http://www.stat.fi/tup/suoluk/index.html>.
Luettu 25.9.2018

Tolvanen Matti & Kukkonen Reima (2011): *Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet*. Talentum, Helsinki.

Tuomi Jouni & Sarajärvi Anneli (2018): *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, Helsinki.

Vantaan väestö 2017/2018, väestörakennejulkaisu.

Luettavissa: http://www.vantaa.fi/hallinto_ja_talous/tietoa_vantaasta/tilastot_ja_tutkimukset/vaesto_ja_ennuste.

Luettu 25.9.2018

POLIISIEN TEEMAHAASTATTELURUNKO

Taustaa

Kuinka kauan olet toiminut poliisina? Virkaikä?

Missä tutkintaryhmässä olet tutkijana?

Kuinka paljon sinulla on kuulusteluita viikossa, että kuukaudessa?

Kuinka paljon sinulla on tulkattavia kuulusteluita viikossa, että kuukaudessa?

Tulkattavien kuulusteluiden erityispiirteet

Millaisia ajatuksia ja kokemuksia?

Mistä hankit tulkin? Onko tulkin hankkiminen helppoa?

Mitä erityispiirteitä kuulusteluissa on, kun mukana on tulkki?

Miten kuulustelut eroavat verrattuna niin sanottuun normaaliin kuulusteluun?

Tulkattavien kuulusteluiden haasteet

Mitä haasteita tulkattavissa kuulusteluissa esiintyy?

Koetko jotkin asiat ongelmallisiksi tulkattavissa kuulusteluissa tai tulkin kanssa asioimisessa?

Ovatko käyttämäsi tulkit olleet mielestäsi ammattitaitoisia/kielitaitoisia?

Onko tulkin ja sinun välillä tai tulkin ja asiakkaan välillä ollut kommunikatio-ongelmia tai erimielisyyksiä?

Miten vuorovaikutustilanne muuttuu, kun tulkki on kuulusteluissa läsnä?

Etätulkkauk

Miten ne eroavat?

Hyviä ja huonoja puolia?

Milloin valitset läsnäolotulkkauksen ja milloin puhelintulkkauksen?

Kehitettävää

Miten Vantaan pääpoliisiaseman sekä tulkkien yhteistyö mielestäsi toimii?

Mitä kehitettävää koet tulkatuissa kuulusteluissa olevan?

Mitä kehitettävää poliisin ja tulkin yhteistyössä on?

Onko jotain, mitä haluaisit vielä mainita?

TULKKIEN TEEMAHAASTATTELURUNKO

Taustaa

Minkä kielen tulkki olet?

Mikä koulutus sinulla on?

Kuinka kauan olet toiminut tulkkina?

Kuinka kauan olet tulkannut poliisikuulusteluita?

Kuinka paljon sinulla on tulkattavia kuulusteluita viikossa, entä kuukaudessa?

Tulkattavien kuulusteluiden erityispiirteet

Millaisia ajatuksia ja kokemuksia?

Mitä asioita on otettava huomioon tulkin näkökulmasta tulkattavissa kuulusteluissa?

Onko jotain, mitä mielestäsi poliisin on otettava huomioon? Toteutuvatko ne?

Tulkattavien kuulusteluiden haasteet ja ongelmat

Mitä haasteita koet tulkkina olevan tulkatuissa kuulusteluissa?

Oletko kuullut kollegoillasi olleen haasteita? Millaisia?

Onko poliisin kanssa tullut erimielisyyksiä tai kommunikaatio-ongelmia?

Puuttuvatko poliisit tarpeettomasti tulkin työhön?

Onko vastaan tullut tilanteita, että tulkattava tukeutuisi tulkkiin muutenkin kuin tulkkina?

Etätulkkkaus

Miten eroavat tulkin näkökulmasta?

Hyviä ja huonoja puolia?

Kehitettävää

Miten Vantaan pääpoliisiaseman sekä tulkkien yhteistyö mielestäsi toimii?

Mitä kehitettävää koet tulkatuissa kuulusteluissa olevan?

Mitä kehitettävää poliisin ja tulkin yhteistyössä on?

Onko jotain, mitä haluaisit vielä mainita?